

ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН
ХАМГААЛЫН ЯАМ

НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН ЕРӨНХИЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ /Шинэчилсэн найруулга/

Улаанбаатар хот
2022 он

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

20....оны....сарын....өдөр

Улаанбаатар хот

НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН ЕРӨНХИЙ ХУУЛЬ
/Шинэчилсэн найруулга/НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ
НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ**1 дүгээр зүйл.Хуулийн зорилт**

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь нийгмийн даатгалын төрөл, хэлбэр, хамрах хүрээг тогтоох, Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн нийгмийн даатгалд даатгуулах, даатгуулагчийн санхүүгийн эрсдэлийг хуваалцах зорилгоор нийгмийн даатгалын сан бүрдүүлэх, хуваарилах, зарцуулах, гүйцэтгэлийг тайлагнах, хяналт тавих, нийгмийн даатгалын үйл ажиллагаа, нийгмийн даатгалын байгууллагын эрх, үүргийг тодорхойлох харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын хууль тогтоомж

2.1.Нийгмийн даатгалын хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хууль, Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэмжийн тухай хууль, Нийгмийн даатгалын сангаас олгох үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөрийн тухай хууль, энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2.2.Монгол Улсын соёрхон баталсан олон улсын гэрээнд нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжоос өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл.Хуулийн үйлчлэх хүрээ

3.1.Энэ хууль нь даатгуулагч, ажил олгогч, нийгмийн даатгалын байгууллага, татварын алба болон нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээсэн этгээдэд хамаарна.

3.2.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх, нийгмийн даатгалын сангаас тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал олгох, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт үзүүлэх нөхцөл, журмыг зөвхөн нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжоор зохицуулна.

4 дүгээр зүйл.Хуулийн нэр томьёоны тодорхойлолт

4.1.Энэ хуульд хэрэглэсэн дараах нэр томьёог доор дурдсан утгаар ойлгоно:

4.1.1.“нийгмийн даатгал” гэж даатгуулагч, ажил олгогч, төрөөс хуульд заасны дагуу нийгмийн даатгалын санд урьдчилан шимтгэл төлж сан бүрдүүлэх, даатгуулагч өндөр наслах, хөдөлмөрийн чадвараа алдах, жирэмсний болон амаржсаны амралт эдлэх, ажилгүй болоход өөрт нь, хэрэв даатгуулагч нас барвал түүний асрамжид байсан гэр бүлийн гишүүнд хууль тогтоомжид заасан тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр олгох, ажил олгогчид үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал олгох, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт үзүүлэх нийгмийн хамгааллын арга хэмжээг;

4.1.2.“даатгуулагч” гэж нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжид заасан тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр авах зорилгоор нийгмийн даатгалын санд урьдчилан шимтгэл төлж даатгуулсан Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг;

4.1.3. “ажил олгогч” гэж Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1-д заасныг;

4.1.4. “нийгмийн даатгалын байгууллага” гэж нийгмийн даатгалын сан бүрдүүлж, даатгуулагчид тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр олгох, ажил олгогчид үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал олгох, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт үзүүлэх зэрэг үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа хуулийн этгээдийг;

4.1.5. “нийгмийн даатгалын шимтгэл” гэж даатгуулагч, ажил олгогч, төрөөс энэ хуульд заасан хувь хэмжээгээр нийгмийн даатгалын санд урьдчилан төлсөн мөнгөн хөрөнгийг;

4.1.6. “нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгч” гэж энэ хуульд заасны дагуу нийгмийн даатгалын санд шимтгэл төлөх үүрэг бүхий даатгуулагч, ажил олгогч, төрийг;

4.1.7. “тэтгэвэр” гэж нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжид заасан нийгмийн даатгалын шимтгэл төлсөн байвал зохих хугацаа болон бусад нөхцөлийг хангаж өндөр насны тэтгэвэр, хөдөлмөрийн чадвар алдсаны тэтгэвэр, тэжээгчээ алдсаны тэтгэвэр авах эрх үүссэн даатгуулагч, хүнд сар бүр олгох мөнгөн хөрөнгийг;

4.1.8. “тэтгэмж” гэж нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжид заасан шимтгэл төлсөн байвал зохих нөхцөлийг хангасан даатгуулагч хөдөлмөрийн чадвараа түр алдах, жирэмсний болон амаржсаны амралт эдлэх, ажилгүй болоход өөрт нь, нас барахад нь түүний асрамжид байсан гэр бүлийн гишүүнд холбогдох хуулиар тогтоосон хугацаанд, эсхүл нэг удаа олгох мөнгөн хөрөнгийг;

4.1.9. “нийгмийн даатгалын сан” гэж тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал олгох, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд зарцуулах зорилгоор ажил олгогч, даатгуулагчийн цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоос төлсөн шимтгэлийн орлого, бусад эх үүсвэрээс бүрдүүлсэн мөнгөн хөрөнгийг;

4.1.10. “нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдэл” гэж нийгмийн даатгалын сан тус бүрийн жилийн эцсийн үлдэгдлээс 2 сарын хугацааны тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал болон ажил олгогчид үзүүлэх шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд зарцуулах хөрөнгийн хэмжээг хасаж тооцсон үлдэгдэл мөнгөн хөрөнгийг;

4.1.11. “нийгмийн даатгалын мэдээллийн нэгдсэн сан” гэж ажил олгогчийн бүртгэл, даатгуулагчийн хувийн мэдээлэл, цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлого, ажил олгогч, даатгуулагчийн төлсөн шимтгэл, олгосон тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөрийн талаарх мэдээллийг зохих журмын дагуу цуглуулсан, боловсруулсан, хадгалсан цаасан болон цахим мэдээллийн бүрдлийг;

4.1.12. “цахим гарын үсэг” гэж Цахим гарын үсгийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1, 4.1.2-т заасныг;

4.1.13. “эрүүл мэндийн магадлал” гэж 18 ба түүнээс дээш насны хүн, даатгуулагчийн бие махбодын өвчин, эмгэгийн улмаас хөдөлмөрийн чадвараа алдсан шалтгаан, түүний хувь, хугацааг тогтоох, сунгах, цуцлах, ажлын цагийг хорогдуулах, хөдөлмөрийн нөхцөлийг өөрчлөх, хяналт тавих мэргэжлийн үйл ажиллагааг;

4.1.14. “хүндэтгэн үзэх шалтгаан” гэж Татварын ерөнхий хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.41-д заасныг;

4.1.15. “тэтгэвэр авагч” гэж нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжид заасны дагуу тэтгэвэр тогтоолгон авч байгаа хүнийг;

4.1.16.“цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлого” гэж Хөдөлмөрийн тухай, Төрийн албаны тухай, Иргэний хуульд заасан хөдөлмөрийн гэрээ, ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах болон бусад нэрлэгдээгүй гэрээгээр тохирсон цалин хөлс, олговор, хөлс, хамтын гэрээ, хамтын хэлэлцээр, хөдөлмөрийн дотоод журамд заасны дагуу ажил олгогчоос сар, улирал, жил тутам, эсхүл тухайн тохиолдол бүрд олгож байгаа урамшуулал, шагнал, хоол, унаа, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, хэрэв нийтийн халаалтгүй сууц, гэрт амьдардаг бол түлш худалдан авахад зориулан мөнгөн хэлбэрээр олгосон хөнгөлөлт, сайн дураар даатгуулагчийн өөрөө мэдүүлсэн орлогыг;

4.1.17.“итгэлцүүр” гэж өмнөх үеийн цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын өнөөгийн үнэ цэнийг тодорхойлох зорилгоор тогтоосон илэрхийллийг;

4.1.18.“тэтгэврийн даатгалын нэрийн данс” гэж даатгуулагч, ажил олгогч, төрөөс төлсөн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн дүн, түүнд тооцсон хүүгийн хэмжээ, олгосон тэтгэвэр зэрэг орлого, зарлагыг даатгуулагч бүрээр тусгасан бүртгэлийг;

4.1.19.“мөнгөжүүлсэн орлого” гэж тэтгэврийн даатгалын нэрийн дансанд бүртгэсэн орлогын бодит мөнгөн хэлбэрт шилжүүлсэн хэсгийг.

5 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын тогтолцооны зарчим

5.1.Нийгмийн даатгалын тогтолцоонд дараах зарчмыг баримтална:

5.1.1.даатгуулагч, ажил олгогч, төрийн оролцоог хангасан байх;

5.1.2.санхүүгийн тогтвортой, бие даасан, найдвартай байдлыг хангасан байх;

5.1.3.нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмж нь даатгуулагчийн шимтгэл төлсөн хугацаа, төлсөн шимтгэлийн хэмжээтэй уялдаатай байх;

5.1.4.тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцооноос хуримтлалын тогтолцоонд шилжих бодлогод тулгуурласан байх.

6 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын төрөл

6.1.Нийгмийн даатгал нь дараах төрөлтэй байна:

6.1.1.тэтгэврийн даатгал;

6.1.2.тэтгэмжийн даатгал;

6.1.3.ажилгүйдлийн даатгал;

6.1.4.үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгал;

6.1.5.эрүүл мэндийн даатгал.

7 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын хэлбэр, хамрах хүрээ

7.1.Нийгмийн даатгал нь албан журмаар болон сайн дураар даатгуулах гэсэн хэлбэртэй байна.

7.2.Энэ хуулийн 6.1-д заасан нийгмийн даатгалын төрөлд доор дурдсан Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн, хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн албан хаагч албан журмаар даатгуулна:

7.2.1.өмчийн бүх хэлбэрийн хуулийн этгээд, хүнтэй хөдөлмөрийн гэрээ, хөлсөөр ажиллах, ажил гүйцэтгэх болон бусад нэрлэгдээгүй гэрээний дагуу ажиллаж байгаа ажилтан;

7.2.2.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа гадаадын хөрөнгө оруулалттай хуулийн этгээд, гадаадын хуулийн этгээдийн Монгол Улс дахь

салбар, төлөөлөгч, төлөөний газарт болон Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулдаггүй боловч Монгол Улсаас эх үүсвэртэй орлого олдог гадаадын хуулийн этгээд, төлөөний газарт ажиллаж байгаа ажилтан;

7.2.3.Монгол Улсын олон улсын гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол гадаад орноос Монгол Улсад суугаа дипломат төлөөлөгчийн газар, олон улсын байгууллага, гадаадын зээл тусламжаар хэрэгжиж байгаа төсөл, хөтөлбөрийн нэгж, салбар, төлөөлөгчийн газар, төлөөний газарт ажиллаж байгаа ажилтан;

7.2.4.нэг ба түүнээс дээш сарын хугацаагаар хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсан, жирэмсний болон амаржсаны амралттай байгаа энэ зүйлийн 7.2.1-7.2.3-т заасан ажилтан.

7.3.Энэ хуулийн 6.1.1, 6.1.2, 6.1.4-т заасан нийгмийн даатгалын төрөлд доор дурдсан хүн албан журмаар даатгуулна:

7.3.1.ганц гишүүнтэй ажил олгогчийн захирал, төлөөлөн удирдах зөвлөлийн гишүүн;

7.3.2.бүх шатны улс төрийн сонгуулийн хэсэг, хороонд ажиллахаар томилогдсон Монгол Улсын иргэн;

7.3.3.хөдөлмөрийн гэрээгээр гадаад улсад ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэн;

7.3.4.ажил олгогч, хүнтэй хөдөлмөрийн гэрээ, хөлсөөр ажиллах, ажил гүйцэтгэх болон бусад нэрлэгдээгүй гэрээний дагуу ажиллаж байгаа нийгмийн даатгалын сан, нийгмийн халамжийн сангаас болон Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулийн дагуу тэтгэвэр авч буй Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.1-д заасан тэтгэврийн насанд хүрээгүй тэтгэвэр авагч.

7.4.Энэ хуулийн 6.1.1, 6.1.2-т заасан нийгмийн даатгалын төрөлд доор дурдсан хүн албан журмаар даатгуулна:

7.4.1.улсын хил дээр алба хааж, ажиллаж байгаа офицер, ахлагчийн болон гаалийн улсын байцаагчийн хөдөлмөр эрхлээгүй нөхөр, эхнэр;

7.4.2.зэвсэгт хүчин, тагнуул, цагдаа, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын алба хаагч өөр аймаг, хот суурин газарт шилжин ажилласны улмаас түүний хөдөлмөр эрхлээгүй байгаа нөхөр, эхнэр;

7.4.3.шашны байгууллагын энэ зүйлийн 7.2.1-д зааснаас бусад лам, санваартан;

7.4.4.ажил олгогчийн захиалгаар суралцаж байгаа ажилтан, төрийн албан хаагч;

7.4.5.гурав хүртэлх насны хүүхдээ асрах чөлөөтэй байгаа хөдөлмөрийн гэрээ, хөлсөөр ажиллах, ажил гүйцэтгэх болон бусад нэрлэгдээгүй гэрээтэй ажилтан эх, эсхүл эцэг;

7.4.6.дипломат төлөөлөгчийн газар, төрийн байгууллагын харьяа төлөөний болон төлөөлөгчийн газрын ажилтны хөдөлмөр эрхлээгүй, өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгоогүй нөхөр, эхнэр;

7.4.7.гамшгаас хамгаалах болон бусад дайчилгаагаар ажилласан хүн;

7.4.8.цаа буга маллан тайгад амьдарч байгаа цаатан;

7.4.9.хугацаат цэргийн алба хаагч;

7.4.10.Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 66 дугаар зүйлд заасан ажлын бүтэн бус цагийн ажилтан.

7.5.Энэ хуулийн 6.1.2, 6.1.4-т заасан нийгмийн даатгалын төрөлд ажил олгогч, хүнтэй хөдөлмөрийн гэрээ, хөлсөөр ажиллах, ажил гүйцэтгэх болон бусад нэрлэгдээгүй гэрээний дагуу ажиллаж байгаа Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.1-д заасан насанд хүрсэн нийгмийн даатгалын сан, нийгмийн халамжийн сангаас болон Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулийн дагуу тэтгэвэр авч буй тэтгэвэр авагч албан журмаар даатгуулна.

7.6.Энэ хуулийн 6.1.1-д заасан нийгмийн даатгалын төрөлд доор дурдсан хүн албан журмаар даатгуулна:

7.6.1.үндсэн ажлын цагаасаа бусад цагт Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 57 дугаар зүйлд заасан зэрэгцсэн хөдөлмөрийн гэрээ, хөлсөөр ажиллах, ажил гүйцэтгэх болон бусад нэрлэгдээгүй гэрээний дагуу хэд хэдэн ажил зэрэг гүйцэтгэж байгаа ажилтан;

Тайлбар: “үндсэн ажил” гэж хэд хэдэн ажил олгогчтой гэрээ байгуулан ажиллах тохиолдолд долоо хоногийн ажлын цагийн ихэнхийг зарцуулж байгаа, эсхүл ажлын цагийн зарцуулалтыг тодорхойлох боломжгүй бол цаг хугацааны хувьд эхэлж гэрээ байгуулсан ажил, албан тушаалыг;

-“Зэрэгцсэн хөдөлмөрийн гэрээтэй ажилтан” гэж Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 57 дугаар зүйлд заасан зэрэгцсэн хөдөлмөрийн гэрээ байгуулсан ажилтанг ойлгоно.

7.6.2.хөдөлмөр эрхлээгүй, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний улмаас хөдөлмөрийн чадвар алдсаны тэтгэвэр авагч.

7.7.Энэ зүйлийн 7.5-д заасан тэтгэвэр авагч өөрөө хүсвэл энэ хуулийн 6.1.1-д заасан нийгмийн даатгалын төрөлд даатгуулж болно.

7.8.Энэ хуулийн 6.1.1, 6.1.2, 6.1.4-т заасан нийгмийн даатгалын төрөлд доор дурдсан хүн сайн дураар даатгуулж болно:

7.8.1.энэ зүйлийн 7.2-7.6-д зааснаас бусад хэлбэрээр хөдөлмөр эрхэлж байгаа хүн;

7.8.2.тодорхой хөдөлмөр эрхлээгүй 16 ба түүнээс дээш насны хүн;

7.8.3.гурав хүртэлх насны хүүхдээ асарч байгаа энэ зүйлийн 7.4.5-д зааснаас бусад эх, эсхүл эцэг;

7.8.4.Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.1.9-д заасан малчин;

7.8.5.энэ зүйлийн 7.3.3-т зааснаас бусад хэлбэрээр гадаад улсад ажиллаж, амьдарч байгаа Монгол Улсын иргэн;

7.8.6.Нэг сараас дээш хугацаагаар цалин хөлсгүй хувийн чөлөө авсан энэ зүйлийн 7.2.1-7.2.3-т заасан ажилтан;

7.8.7.Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 71 дүгээр зүйлийн 71.1-д заасан туслах малчин, гэрийн үйлчилгээний ажилтан, тэдгээртэй адилтгах ажилтан.

7.9.Сайн дураар даатгуулагч өөрөө хүсвэл энэ хуулийн 6.1.4-т заасан даатгалын төрөлд даатгуулахгүй байж болно.

7.10.Нийгмийн даатгалын сангаас өндөр насны тэтгэвэр (цэргийн алба хаасны тэтгэвэр), Нийгмийн халамжийн тухай хуулийн 12.1.1-д заасан тэтгэвэр авагч сайн дураар даатгуулахгүй.

7.11.Нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулсан хүн сайн дураар давхар даатгуулахгүй.

7.12.Эрүүл мэндийн даатгалын хамрах хүрээ, хэлбэр, эрүүл мэндийн даатгалтай холбоотой бусад харилцааг Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулиар зохицуулна.

8 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалд сайн дураар даатгуулах гэрээ

8.1.Энэ хуулийн 7.8-д заасан хүн нийгмийн даатгалд сайн дураар даатгуулах гэрээг нийгмийн даатгалын байгууллагатай байгуулна.

8.2.Даатгуулагчийн хөдөлмөр эрхлэлтийн мэдээлэл, шимтгэл төлөх сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын хэмжээ, шимтгэл төлөх болон нөхөн төлөх хугацаа, талуудын эрх, үүрэг, хариуцлага, гэрээ байгуулах, гэрээний хугацааг сунгах, цуцлах, дуусгавар болох зэрэг харилцааг зохицуулсан журам болон сайн дураар даатгуулах гэрээний загварыг хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

8.3.Сайн дураар даатгуулах гэрээг цахимаар байгуулж болно.

9 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын сангаас тэтгэвэр авах сонголт хийх

9.1.Даатгуулагч нийгмийн даатгалын сангаас хоёр ба түүнээс дээш төрлийн тэтгэвэр тогтоолгон авах эрх зэрэг үүсвэл өөрт таатай нөхцөлтэй нэг төрлийн тэтгэврийг нэг удаа сонгоно.

9.2.Даатгуулагчид Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хууль болон Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуульд заасны дагуу хоёр тэтгэвэр авах эрх үүсэхээр бол шимтгэл төлсөн болон цэргийн алба хаасан хугацааг нэгтгэн тооцож, нэг тэтгэвэр тогтооно.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН САН

10 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын сан

10.1.Нийгмийн даатгалын төрөл тус бүр нь мөнгөн хөрөнгийн бие даасан дараах сантай байна:

- 10.1.1.тэтгэврийн даатгалын сан;
- 10.1.2.тэтгэмжийн даатгалын сан;
- 10.1.3.ажилгүйдлийн даатгалын сан;
- 10.1.4.үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын сан;
- 10.1.5.эрүүл мэндийн даатгалын сан.

10.2.Нийгмийн даатгалын сан тус бүр банкинд данстай байна.

11 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын сангийн орлого

11.1.Нийгмийн даатгалын сангийн орлого дараах эх үүсвэрээс бүрдэнэ:

- 11.1.1.даатгуулагчийн төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэл;
- 11.1.2.ажил олгогчийн төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэл;
- 11.1.3.төрөөс төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэл;
- 11.1.4.сангийн хөрөнгийг санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулсны орлого;

11.1.5.нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх хугацаа хэтрүүлсэн, цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын хэмжээг бууруулсан болон нуусан орлогод ногдуулсан алданги, торгууль;

11.1.6.улсын төсвөөс олгох хөрөнгө;

11.1.7.хуульд заасан бусад эх үүсвэр.

11.2.Нийгмийн даатгалын байгууллага нь энэ хуулийн 18 дугаар зүйлд заасан хувь хэмжээг баримтлан нийгмийн даатгалын шимтгэлийг ногдуулан, нийгмийн даатгалын шимтгэл, шимтгэлийн өр, алданги, торгуулийн хэмжээг тооцон төлбөрийн нэхэмжлэл үүсгэн тухай бүр татварын албанд хүргүүлнэ.

11.3.Татварын алба нь энэ зүйлийн 11.2-т заасан нэхэмжлэлд үндэслэн нийгмийн даатгалын шимтгэл, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өр, алданги, торгуулийг хурааж, нийгмийн даатгалын холбогдох санд тухай бүр төвлөрүүлнэ.

11.4.Татварын алба нь нийгмийн даатгалын шимтгэл, шимтгэлийн өр, алданги, торгуулийг хураах үйл ажиллагааг Татварын ерөнхий хуулийн дагуу хэрэгжүүлнэ.

11.5.Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн орлогын төлөвлөгөөг хуваарилах, хэрэгжилтийг хангах, мэдээ тайлан гаргах, хүргүүлэх, тооцоо нийлэх зэрэг харилцааг зохицуулсан журмыг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн болон хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

12 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын сангийн зарлага

12.1.Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийг дараах зориулалтаар зарцуулна:

12.1.1.тэтгэвэр, тэтгэмж олгох;

12.1.2.даатгуулагчийн эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал, ажил олгогчид үзүүлэх шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт үзүүлэх;

12.1.3.нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн болон энэ хуулийн 36.15-д заасан мэргэжлийн хорооны гишүүний урамшууллын зардлыг санхүүжүүлэх;

12.1.4.энэ хуулийн 13.6-д заасан хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааг гүйцэтгүүлсний хөлсийг санхүүжүүлэх;

12.1.5.тэтгэвэр, тэтгэмж авагчийн банкны үйлчилгээний хөлс.

12.2.Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийг сан хооронд шилжүүлэн зарцуулах, нэгтгэх, зориулалтын бусаар ашиглахыг хориглоно.

12.3.Аймаг, дүүргийн нийгмийн даатгалын байгууллага нь нийгмийн даатгалын сан тус бүрийн орлогын зарцуулагдаагүй үлдэгдлийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын холбогдох дансанд сар бүр төвлөрүүлнэ.

12.4.Энэ зүйлийн 12.3-т заасан төвлөрүүлэх хөрөнгийн хэмжээ, хугацаа, хяналт тавих журмыг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага батална.

13 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгө оруулалтын удирдлага

13.1.Нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг ил тод, хараат бус, найдвартай, үр өгөөжтэй, хариуцлагатай байх зарчмыг баримтлан дараах санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулж болно:

13.1.1.Засгийн газрын үнэт цаас;

13.1.2.Монголбанкны үнэт цаас;

13.1.3.зээлжих зэрэглэл тогтоодог нэр хүнд бүхий олон улсын байгууллагаас А-аас доошгүй үнэлгээ авсан гадаад улсын Засгийн газрын болон олон улсын санхүүгийн байгууллагын үнэт цаас;

13.1.4.хөрөнгө оруулалтын сангийн хувьцаа;

13.1.5.Санхүүгийн зохицуулах хороонд бүртгэлтэй нээлттэй хувьцаат компанийн хувьцаа;

13.1.6.Монголбанкнаас тогтоосон системийн ач холбогдол бүхий арилжааны банк (цаашид “арилжааны банк” гэх)-нд байршуулах мөнгөн хадгаламж;

13.1.7.Төрийн сангийн нэгдсэн дансанд байршуулах мөнгөн хадгаламж.

13.2.Нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлээс санхүүгийн хэрэгсэлд оруулах хөрөнгийн хэмжээг санхүү, төсвийн болон хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хорооны саналыг үндэслэн Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл жил бүр батална.

13.3.Энэ зүйлийн 13.1.1, 13.1.2-т заасан үнэт цаас худалдан авах хөрөнгийн хэмжээг нийгмийн даатгалын сангийн жил бүрийн төсөвт тусгаж, Улсын Их Хурал батална.

13.4.Энэ зүйлийн 13.1.1, 13.1.2, 13.1.6, 13.1.7-д заасан санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах үйл ажиллагааг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дэргэдэх нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгө оруулалтын болон эрсдэлийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүхий нэгж гүйцэтгэнэ.

13.5.Энэ зүйлийн 13.1.3-т заасан санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах үйл ажиллагааг Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуульд заасны дагуу санхүүгийн зуучлагчийн үүргийг Монголбанкаар гүйцэтгүүлнэ.

13.6.Энэ зүйлийн 13.1.4, 13.1.5-д заасан санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах үйл ажиллагааг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл, Санхүүгийн зохицуулах хорооноос нээлттэй сонгон шалгаруулсан мэргэжлийн хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаа эрхлэгч хуулийн этгээд гүйцэтгэнэ.

13.7.Энэ зүйлийн 13.1.3-13.1.5-д заасан хөрөнгө оруулалтын хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах хэмжээ нь нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийн 15 хувиас ихгүй байна.

13.8.Энэ зүйлийн 13.1.6-д заасан мөнгөн хадгаламжийн хэмжээ нь тухайн банкны өөрийн хөрөнгийн 15 хувиас ихгүй байна.

13.9.Арилжааны банкинд байршуулах мөнгөн хадгаламжийн хүүгийн доод хэмжээг Монголбанкны тухайн үеийн бодлогын хүү, арилжааны банкуудын байгууллагын хугацаатай хадгаламжийн хүүгийн дундаж хэмжээ, арилжааны банк хоорондын захын хүүгийн дундаж хэмжээнээс тооцсон жигнэсэн дундаж хүүгийн хэмжээнээс доошгүй байхаар Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл батална.

13.10.Нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах харилцааг зохицуулсан журмыг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хорооны саналыг үндэслэн Засгийн газар батална.

14 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын сангийн орлого, зарлагын төсөв боловсруулах, батлах

14.1.Нийгмийн даатгалын сан тус бүрийн жилийн орлого, зарлагын төсвийг Улсын Их Хурал батална.

14.2.Нийгмийн даатгалын сангийн төсвийн төслийг Төсвийн тухай хуульд заасны дагуу боловсруулна.

14.3.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь нийгмийн даатгалын сангийн төсвийн төслийг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлж, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад хүргүүлнэ.

14.4.Нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжид зааснаар улсын төсвөөс олгох болон 1995 оноос өмнө үүссэн үүргийн дагуу тэтгэвэр, тэтгэмжид зарцуулах хөрөнгийг жил бүрийн улсын төсөв, нийгмийн даатгалын сангийн төсөвт тусган батална.

14.5.Энэ хуулийн 11.1.6-д заасан хөрөнгийг санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага сарын хуваарийн дагуу тухайн сарын эхний 10 хоногт багтаан зохих санд шилжүүлнэ.

15 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын сангийн нягтлан бодох бүртгэл

15.1.Нийгмийн даатгалын сангийн нягтлан бодох бүртгэлийг олон улсын болон үндэсний стандартын дагуу аккруэл сууриар хөтөлнө.

15.2.Нийгмийн даатгалын сангийн нягтлан бодох бүртгэлийн анхан шатны маягтын загвар, түүнийг хөтлөх аргачлалыг хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран батална.

15.3.Нийгмийн даатгалын сангийн нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын баримт бичиг болон нийгмийн даатгалын байгууллагын үйл ажиллагаанд хэрэглэх маягтын загвар, тэдгээрийг хэвлүүлэх, үнэ тогтоох, зарцуулах, тайлагнах журмыг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн саналыг үндэслэн нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага батална.

15.4.Нийгмийн даатгалын байгууллага нь нийгмийн даатгалын сан тус бүрт төлсөн шимтгэл, тэтгэвэр, тэтгэмж, даатгуулагчийн эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг ажил олгогч, даатгуулагч тус бүрээр бүртгэнэ.

16 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын сангийн тайлан тэнцэл гаргах, тайлагнах

16.1.Нийгмийн даатгалын байгууллага нь нийгмийн даатгалын сангийн улирал, хагас жил, жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайланг дараах цаглабын дагуу боловсруулж, тайлагнана:

16.1.1.сум, дүүргийн нийгмийн даатгалын байгууллага нь нийгмийн даатгалын сангийн улирал, жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайланг Төсвийн тухай хуулийн 8.9.1-д заасны дагуу;

16.1.2.аймаг, нийслэлийн нийгмийн даатгалын байгууллага нь нийгмийн даатгалын сангийн хагас жил, жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.9.2, нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь мөн хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.9.5-д тус тус заасны дагуу.

16.2.Татварын алба нь нийгмийн даатгалын шимтгэл, шимтгэлийн өр, алданги, торгуулийн орлогын сарын мэдээг дараа сарын 3-ны дотор, улирлын тайланг дараа улирлын эхний сарын 10-ны дотор, жилийн тайланг дараа оны 2 дугаар сарын 1-ний дотор тус тус гаргаж нийгмийн даатгалын байгууллагад хүргүүлж, тооцоо нийлнэ.

16.3.Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл нь нийгмийн даатгалын сангийн хагас жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайланг жил бүрийн 9 дүгээр сарын 10-ны дотор, нийгмийн даатгалын сангийн жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайланг дараа оны 5 дугаар сарын 25-ны дотор хянан хэлэлцэнэ.

16.4.Нийгмийн даатгалын байгууллага нь Төсвийн тухай хуульд заасан хугацаанд нийгмийн даатгалын сангийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайланг төрийн аудитын байгууллагад хүргүүлж, аудит хийсэн тайланг тогтоосон хугацаанд дээд шатны байгууллагад хүргүүлнэ.

16.5.Нийгмийн даатгалын сангийн жилийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайлан, түүнд хийсэн төрийн аудитын байгууллагын дүгнэлтийг Улсын Их Хурлаар хэлэлцэж,

улсын төсвийн гүйцэтгэлийг баталснаас хойш 20 хоногийн дотор олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлнэ.

16.6.Нийгмийн даатгалын сангийн төсвийн гүйцэтгэл, санхүүгийн тайлан хүлээн авах, хянах, залруулга хийх, баталгаажуулахтай холбогдсон харилцааг зохицуулсан журмыг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага батална.

17 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын мэдээллийн нэгдсэн сан

17.1.Нийгмийн даатгалын байгууллага нь мэдээллийн нэгдсэн сантай байна.

17.2.Мэдээллийн нэгдсэн сан нь нийгмийн даатгалын сангийн орлого, зарлага, үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг агуулах бөгөөд судалгаа, шинжилгээ, үнэлгээ, хэтийн тооцоолол хийх, мэдээ, тайлан гаргах, хяналт шалгалт хийх, нийгмийн даатгалын үйлчилгээг үзүүлэх зорилгоор уг санд бүртгэгдсэн ажил олгогч, даатгуулагч, тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр авагчийн хувийн мэдээллийг нийгмийн даатгалын байгууллага үл маргах журмаар авч ашиглана.

17.3.Нийгмийн даатгалын байгууллага нь мэдээллийн нэгдсэн санг үнэн зөв бүрдүүлэх, ажил олгогч, даатгуулагч, хүнд нийгмийн даатгалын үйлчилгээ үзүүлэх, хяналт шалгалт хийх зорилгоор төрийн бусад байгууллагуудын суурь болон төрөлжсөн мэдээллийн санд бүртгэгдсэн мэдээллийг ашиглана.

17.4. Мэдээллийн нэгдсэн санг бүрдүүлэх, хадгалах, ашиглах, мэдээлэлд хяналт тавих, нууцлал, аюулгүй байдлыг хангах журмыг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага батална.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН ШИМТГЭЛ

18 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээ

18.1.Энэ хуулийн 7.2-7.7-д заасан даатгуулагч болон ажил олгогч доор дурдсан хувь хэмжээгээр сар бүр нийгмийн даатгалын шимтгэл төлнө:

№	Нийгмийн даатгалын төрөл	Ажил олгогчийн цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогоос төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээ /хувиар/	Даатгуулагчийн цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоос төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээ /хувиар/
1	Тэтгэврийн даатгал	8.5	8.5
2	Тэтгэмжийн даатгал	1.0	0.8
3	Үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгал	0.5, 1.5, 2.5	-
4	Ажилгүйдлийн даатгал	0.5	0.2
ДҮН		10.5, 11.5, 12.5	9.5

18.2.Энэ хуулийн 7.8-д заасан даатгуулагч доор дурдсан хувь хэмжээгээр гэрээгээр тохиролцсон хугацаанд нийгмийн даатгалын шимтгэл төлнө:

№	Нийгмийн даатгалын төрөл	Даатгуулагчийн өөрөө мэдүүлсэн орлогоос төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээ /хувиар/
1	Тэтгэврийн даатгал	11.5
2	Тэтгэмжийн даатгал	1.0

3	Үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгал	1.0
Дүн		13.5

18.3.Энэ хуулийн 7.3.3-т заасан Монгол Улсын иргэний төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэлийн хэмжээг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл тогтооно.

18.4.Эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлийн хувь, хэмжээг Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулиар зохицуулна.

19 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдуулах орлогын бүрэлдэхүүн

19.1.Даатгуулагч, ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдуулах орлогын бүрэлдэхүүнд дараах цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогыг хамааруулна:

19.1.1.Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 83 дугаар зүйлийн 83.5, 101 дүгээр зүйлийн 101.1, 111-117 дугаар зүйлд тус тус заасан цалин хөлс, олговор;

19.1.2.хөлсөөр ажиллах, ажил гүйцэтгэх болон бусад нэрлэгдээгүй гэрээгээр тохирсон цалин хөлс;

19.1.3.ажил олгогчоос даатгуулагчид мөнгөн хэлбэрээр олгосон унаа, хоол, түлээ, нүүрсний үнийн хөнгөлөлт, орон сууцны ашиглалтын төлбөр, бүсийн болон хээрийн нэмэгдэл, тэдгээртэй адилтгах бусад орлого, сар, улирал, жилийн ажлын үр дүнг харгалзан олгосон шагнал, урамшуулал;

19.1.4.үндсэн ажлаас бусад хуулийн этгээд, хүнээс олгосон энэ зүйлийн 19.1.1, 19.1.2-т заасан цалин хөлс, олговор;

19.1.5.Төрийн албаны тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.2-т заасан цалин хөлс;

19.1.6.бүх шатны сонгуулийн хороонд ажилласан ажилтанд олгосон урамшуулал;

19.1.7.сайн дураар даатгуулагчийн өөрөө мэдүүлж, гэрээгээр тохиролцсон орлого.

19.2.Даатгуулагч, ажил олгогчийн шимтгэл ногдуулах сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын доод хэмжээ нь тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс багагүй байна.

19.3.Даатгуулагч, ажил олгогчийн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх болон тэтгэвэр, тэтгэмж тогтооход баримтлах сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дээд хэмжээг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн саналыг харгалзан Үндэсний статистикийн хорооноос мэдээлсэн дундаж цалинд үндэслэн Засгийн газар жил бүр тогтооно.

20 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчийн бүртгэл

20.1.Ажил олгогч, даатгуулагч нь харьяалагдах аймаг, сум, нийслэл, дүүргийн нийгмийн даатгалын газар, хэлтэс, тасаг, байцаагчид нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчөөр бүртгүүлнэ.

20.2.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгч бүртгэлийн дугаартай байх бөгөөд уг дугаар нь Татварын ерөнхий хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 51.1.2-т заасан татвар төлөгчийн бүртгэлийн дугаартай адил байна.

20.3.Нийгмийн даатгалын байгууллага нь ажил олгогч, даатгуулагчийн мэдээллийг тусгасан хувийн хэрэг нээж, тухай бүрд мэдээллийн баяжилт хийнэ.

20.4.Энэ зүйлийн 20.3-т заасан хувийн хэрэгт нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн тайлан, сайн дураар даатгуулах гэрээ, эрх бүхий байгууллагаас хийсэн хяналт

шалгалтын удирдамж, тайлан, мэдэгдэл, акт, албан шаардлага, шийтгэлийн хуудас зэргийг тухай бүр хавсаргана.

20.5.Бүртгэлийн дугаар олгох, хэрэглэх болон хувийн хэрэг нээх, бүртгэх, хөтлөх, шилжүүлэх журам, холбогдох маягтын загварыг нийгмийн даатгалын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага батална.

21 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлт

21.1.Ажил олгогч нь даатгуулагчийн цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоос нийгмийн даатгалын шимтгэлийг сар бүр тооцон суутгаж, ажил олгогчийн цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогоос тооцсон шимтгэлийн хамт тухайн сард багтаан нийгмийн даатгалын санд төлнө.

21.2.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа олон улсын байгууллага, гадаадын ажил олгогч нь Монгол Улсын иргэнийг ажиллуулж байгаа бол түүний нийгмийн даатгалын шимтгэлийг энэ зүйлийн 21.1-д заасны дагуу нийгмийн даатгалын санд төлнө.

21.3.Сайн дураар даатгуулагч энэ хуулийн 19.1.7-д заасан орлогоос сайн дураар даатгуулах гэрээгээр тохиролцсон хугацаанд нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нийгмийн даатгалын зохих санд төлнө.

21.4.Монгол Улсаас хилийн чанадад ажиллаж байгаа Дипломат төлөөлөгчийн газар, консулын газар, ажил олгогчийн төлөөлөгчийн газар, төлөөний газрын ажилтны нийгмийн даатгалын шимтгэлийг Монгол Улсад ажиллаж байгаа адилтгах албан тушаалын ажилтны цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоос ажил олгогчийн болон даатгуулагчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, тухайн ажилтныг томилон ажиллуулж байгаа ажил олгогч нь нийгмийн даатгалын санд төлнө.

21.5.Хуанлийн жилд 7 сараас доошгүй хугацаагаар улирлын чанартай ажил, үйлчилгээ эрхэлдэг ажил олгогчтой хөдөлмөрийн гэрээгээр ажилладаг даатгуулагчийн сул зогсолтын хугацааны нийгмийн даатгалын шимтгэлийг сул зогсолтын олговроос ажил олгогч болон даатгуулагчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, ажил олгогч нь нийгмийн даатгалын зохих санд төлнө.

21.6.Энэ хуулийн 7.2.4-т заасан даатгуулагчийн хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсаны, жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж авч байх хугацааны нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, ажил олгогч нь сар бүр нийгмийн даатгалын зохих санд төлнө.

21.7.Хууль бусаар ажлаас халагдсан, хилс хэргээр мөрдөгдсөн, хилс хэргээр хорих ял эдэлсэн хүний нийгмийн даатгалын шимтгэлийг шүүхийн шийдвэрт заасан цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоос, хэрэв шүүхийн шийдвэрт цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын хэмжээг заагаагүй бол даатгуулагчийн уг ажлаас халагдахын өмнө авч байсан сүүлийн сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоос ажил олгогчийн болон даатгуулагчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, ажил олгогч нь шүүхийн шийдвэрээр тогтоосон хугацааны нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нийгмийн даатгалын зохих санд нэг удаа төлнө.

21.8.Энэ хуулийн 7.3.1, 7.3.2-т заасан даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлого, урамшууллаас даатгуулагчийн болон ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, ажил олгогч нь нийгмийн даатгалын санд төлнө.

21.9.Энэ хуулийн 7.3.3-т заасан даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлөөс тогтоосон хэмжээгээр даатгуулагч өөрөө хариуцан сар бүр нийгмийн даатгалын зохих санд төлнө.

21.10.Энэ хуулийн 7.4.4-т заасан даатгуулагчийн суралцах хугацааны нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс

ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, ажил олгогч нь сар бүр нийгмийн даатгалын зохих санд төлнө.

21.11.Гурав хүртэлх насны хүүхдээ асрах чөлөөтэй байгаа эх, эсхүл эцгийн уг хугацааны нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс доор дурдсанаар тооцож сар бүр төлнө:

21.11.1.энэ хуулийн 7.4.5-д заасан эх, эсхүл эцгийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн даатгалын шимтгэлийг ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр ажил олгогч;

21.11.2.нийгмийн даатгалын сангаас жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж авах эрх үүссэн энэ хуулийн 7.8.3-т заасан эхийн төлбөл зохих тэтгэвэр, тэтгэмжийн даатгалын шимтгэлийн 50 хувийг тэтгэмжийн даатгалын сангаас, 50 хувийг эх өөрөө;

21.11.3.энэ зүйлийн 21.11.1, 21.11.2-т зааснаас бусад эхийн төлбөл зохих тэтгэвэр, тэтгэмжийн даатгалын шимтгэлийн 50 хувийг улсын төсвөөс, 50 хувийг эх өөрөө.

21.12.Энэ хуулийн 7.4.7-д заасан даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, улс, орон нутгийн төсвөөс тухай бүр нийгмийн даатгалын зохих санд төлнө.

21.13.Эмнэлгийн хяналтад байдаг, байнгын асаргаа шаардлагатай 18 хүртэлх насны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдээ асарч ажил хөдөлмөр эрхлээгүй эх, эсхүл эцэг нийгмийн даатгалд сайн дураар даатгуулах бол тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс тооцож, тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг улсын төсвөөс төлнө.

21.14.Энэ хуулийн 7.8.4-т заасан малчны нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс тооцож, тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн 50 хувийг өөрөө, 50 хувийг улсын төсвөөс төлнө. Улсын төсвөөс хариуцан төлөх хугацаа 5 жилээс ихгүй байна.

21.15.Энэ зүйлийн 21.11.2, 21.11.3, 21.14-д заасан даатгуулагч хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс дээш орлогоос нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөх тохиолдолд хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс дээш орлогод ногдох шимтгэлийг өөрөө хариуцан төлнө.

21.16.Энэ хуулийн 7.4.1, 7.4.2-т заасан даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс даатгуулагчийн болон ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, нийгмийн даатгалын зохих санд нөхөр, эхнэрийн ажиллаж байгаа ажил олгогч нь сар бүр төлнө.

21.17.Энэ хуулийн 7.4.3-т заасан даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогоос даатгуулагчийн болон ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, нийгмийн даатгалын зохих санд ажил олгогч нь сар бүр төлнө.

21.18.Энэ хуулийн 7.4.6-д заасан даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг төрийн албан хаагчийн үндсэн цалингийн дундаж хэмжээнээс даатгуулагчийн болон ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, улсын төсвөөс нийгмийн даатгалын зохих санд сар бүр төлнө.

21.19.Энэ хуулийн 7.4.8-д заасан даатгуулагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс даатгуулагчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, улсын төсвөөс нийгмийн даатгалын зохих санд улирал бүр төлнө.

21.20.Энэ хуулийн 7.4.9-д заасан хугацаат цэргийн алба хаагчийн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, цэргийн анги, байгууллага нь хариуцан сар бүр нийгмийн даатгалын зохих санд төлнө.

21.21.Энэ хуулийн 7.6.2-т заасан даатгуулагчийн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс даатгуулагчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын сангаас тэтгэврийн даатгалын санд төлнө.

21.22.Үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний улмаас хөдөлмөрийн чадвар алдсаны тэтгэвэр авагчийн ажил, хөдөлмөр эрхлэх хугацаанд энэ зүйлийн 21.21-д заасан шимтгэлийг үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын сангаас давхардуулан төлөхгүй.

21.23.Цэргийн жинхэнэ алба хаагч Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн дагуу өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох бол түүний цэргийн алба хаасан хугацааны тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг ажил олгогчийн төлөх хувь хэмжээгээр дараах байдлаар тооцож, нийгмийн даатгалын зохих санд улсын төсвөөс тухай бүр төлнө:

21.23.1.цэргийн алба хаасан хугацааны шимтгэлийг цэргийн алба хаагчийн авч байсан цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогыг энэ хуулийн 22.2-т заасны дагуу тогтоосон итгэлцүүр хэрэглэсэн орлогоос;

21.23.2.Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийн дагуу цэргийн алба хаасан хугацааг өсгөн тооцсон хугацааны шимтгэлийг шимтгэл төлөх үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс.

21.24.Дипломат албаны тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.4-т заасны дагуу цаг уурын хүнд нөхцөл бүхий улсад ажилласан өсгөн тооцсон хугацааны тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг шимтгэл төлөх үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс ажил олгогчийн төлөх хувь хэмжээгээр тооцож, нийгмийн даатгалын зохих санд улсын төсвөөс тухай бүр төлнө.

21.25.Төр хариуцах иргэдийн шимтгэлийг улсын төсвөөс нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын харилцах дансанд улирал бүрийн эхний сард багтаан шилжүүлнэ.

21.26.Үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээг хөдөлмөрийн эрүүл ахуй, аюулгүй ажиллагааны шаардлага, эрсдэл бүхий ажлын байрнаас хамааралтайгаар ажил олгогчийн цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогоос ялгавартай тогтоох бөгөөд шимтгэл төлөх ажил мэргэжлийн жагсаалт, шимтгэлийн хувь хэмжээ, журмыг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн саналыг үндэслэн Засгийн газар батална.

21.27.Монгол Улсаас хилийн чанадад ажиллаж байгаа Дипломат төлөөлөгчийн газар, консулын газрын ажилтны адилтгах албан тушаалын жагсаалт, цалин хөлсний жишиг хэмжээг гадаад харилцааны болон хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

21.28.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлттэй холбоотой харилцааг зохицуулсан журмыг Засгийн газар батална.

22 дугаар зүйл.Итгэлцүүрийг хэрэглэх, тогтоох

22.1.Даатгуулагчийн шимтгэл төлөх, тэтгэвэр тогтоолгох цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын өнөөгийн үнэ цэнийг тодорхойлоход итгэлцүүр хэрэглэнэ.

22.2.Итгэлцүүрийг улсын дундаж цалин, хэрэглээний үнийн өөрчлөлттэй уялдуулан Үндэсний статистикийн хорооны саналыг үндэслэн Засгийн газар жил бүрийн 4 дүгээр сарын 1-ний дотор тогтоож, дараа жилийн 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс мөрдөнө.

22.3.Итгэлцүүрийг хэрэглэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулсан журмыг хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

23 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлснөөр тооцох хугацаа

23.1.Дараах хугацааг нийгмийн даатгалын шимтгэл төлснөөр тооцно:

23.1.1.1991 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдөр хүртэл хөдөлмөрийн гэрээгээр ажилласан хугацаа;

23.1.2.1991 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс 1995 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдөр хүртэл төр, хувийн өмчийн бүх хэлбэрийн аж ахуйн нэгж, байгууллага, хөдөө аж ахуйн нэгдэл, хоршоолол, шашны байгууллагын ажилтны цалин хөлсний сангаас нийгмийн даатгалын шимтгэл төлж ажилласан хугацаа;

23.1.3.Монгол Улсын иргэний 1995 оноос өмнө цэргийн жинхэнэ болон хугацаат цэргийн алба хаасан хугацаа;

23.1.4.тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг 10-аас доошгүй жил төлсөн, төрүүлсэн болон гурав хүртэл настайд нь үрчлэн авсан хүүхдээ зургаан нас хүртэл өсгөсөн эхийн төрүүлсэн болон үрчлэн авсан хүүхэд бүрийн тоогоор нэг жил зургаан сараар тооцсон хугацаа;

23.1.5.Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуулийн дагуу өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох даатгуулагчийн цэргийн жинхэнэ алба хаасан нэг жилийг тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлсөн нэг жил зургаан сараар тооцсон хугацаа;

23.1.6.1995 оноос өмнө ажилласан хугацааг холбогдох хуулийн дагуу нөхөн тооцож баталгаажуулсан хугацаа;

23.1.7.Даатгуулагчийн Дипломат албаны тухай хуулийн дагуу цаг уурын хүнд нөхцөл бүхий улсад ажилласан нэг жилийг 1 жил 6 сараар тооцсон хугацаа.

23.2.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлснөөр тооцох журмыг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн саналыг харгалзан Засгийн газар батална.

24 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлөх

24.1.Дараах орлогыг нийгмийн даатгалын шимтгэлээс чөлөөлнө:

24.1.1.хууль тогтоомжид заасны дагуу олгож байгаа тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр;

24.1.2.Монгол Улсын ардын болон гавьяат цол, төрийн одон медалийг дагалдах мөнгөн шагнал, шинжлэх ухааны нээлтийн мөнгөн шагнал;

24.1.3.олимп, тивийн наадам, дэлхийн зэрэглэлийн болон улс, орон нутаг, бүсийн тэмцээнд оролцсон тамирчин, түүний дасгалжуулагчид олгосон мөнгөн шагнал, урамшуулал;

24.1.4.нэмэгдсэн өртгийн албан татварын урамшууллын орлого, байр худалдан авсан болон сургалтын төлбөр төлсний татварын буцаан олголт;

24.1.5.хууль тогтоомжийн дагуу ажилтанд олгож байгаа хөдөлмөр хамгааллын болон дүрэмт хувцас, хор саармагжуулах хүнсний бүтээгдэхүүн, амин дэм, тэдгээртэй адилтгах бусад хангамжийн зардал;

24.1.6.албан томилолтын зардал, даатгалын болон бусад нөхөн төлбөр;

24.1.7.банкны хадгаламжийн хүү, ногдол ашиг;

24.1.8.энэ хуулийн 19.1.3-т зааснаас бусад хэлбэрээр олгосон хоолны зардал;

24.1.9.ажил олгогчоос ажилтныг ажилдаа ирэх, буцахад нь тусгай унаагаар үйлчилсэн үйлчилгээний төлбөр, зардал;

24.1.10.байрны түрээс, утас, интернетийн төлбөр;

24.1.11.ажил олгогчоос ажилтанд үзвэр, үйлчилгээ үзүүлэхээр хуулийн этгээд, хувь хүнд шилжүүлсэн зардал;

24.1.12.донорын олговор;

24.1.13.даатгуулагчийн сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын энэ хуулийн 19.3-т заасан дээд хэмжээнээс хэтэрсэн хэсэг;

24.1.14.хувийн нэмэлт тэтгэврийн шимтгэл, амь насны, эрүүл мэнд, гэнэтийн ослын болон мэргэжлийн хариуцлагын сайн дурын даатгалын хураамж;

24.1.15.хөдөлмөрийн дотоод журам, хамтын гэрээ, хамтын хэлэлцээрт заасны дагуу ажил олгогчоос ажилтанд шинэ гэр бүл болсон, шинээр хүүхэд мэндэлсэн, оношилгоо, шинжилгээ, эмчилгээнд зориулан олгосон мөнгөн тусламж, сургалтын төлбөр, орон сууцны дэмжлэг, шагнал, жирэмсний болон амаржсаны амралттай, хүүхэд асрах чөлөөтэй байх хугацаанд олгосон тэтгэмж, ажлаас халагдсаны тэтгэмж, нэг удаагийн буцалтгүй тусламж;

24.1.16.ажил олгогчоос хөдөлмөрийн дотоод журам, хамтын гэрээ, хамтын хэлэлцээрт заасны дагуу тэтгэвэрт гарсан ахмад настанд олгосон тэтгэмж, нэмэгдэл тэтгэвэр, шагнал урамшуулал, оношилгоо, шинжилгээ, эмчилгээнд зориулан олгосон мөнгөн тусламж, нэг удаагийн буцалтгүй мөнгөн тусламж.

25 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх

25.1.Дараах тохиолдолд нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлнэ:

25.1.1.ажил олгогч нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогыг нуусан буюу хэмжээг нь санаатайгаар бууруулсан бол нуусан, бууруулсан орлогод ногдох нийгмийн даатгалын шимтгэл;

25.1.2.ажил олгогчийн энэ хуулийн 21.1-д заасан хугацаанд төлөөгүй нийгмийн даатгалын шимтгэл;

25.1.3.сайн дураар даатгуулагчийн гэрээний хугацаанд төлөөгүй нийгмийн даатгалын шимтгэл;

25.1.4.хууль бусаар ажлаас халагдсан хүний тэтгэврийн болон тэтгэмжийн даатгалын шимтгэл;

25.1.5.хилс хэргээр мөрдөгдсөн, хилс хэргээр хорих ял эдэлсэн хүний тэтгэврийн болон тэтгэмжийн даатгалын шимтгэл.

25.2.Шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх тохиолдолд шимтгэл ногдуулах цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогод энэ хуулийн 22.2-т заасны дагуу тогтоосон итгэлцүүр хэрэглэнэ.

25.3.Сайн дураар даатгуулагчийн гэрээний хугацаа дуусгавар болсноос хойш гурван сарын дотор дахин гэрээ байгуулсан тохиолдолд гурав хүртэлх сарын шимтгэлийг нөхөн төлүүлж болно.

25.4.Нийгмийн даатгалын шимтгэлийг энэ зүйлийн 25.1, 25.3-т зааснаас бусад тохиолдолд нөхөн төлөхийг хориглоно.

25.5.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийг тайлагнах, шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх тухай журмыг хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

26 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийг тайлагнах

26.1.Ажил олгогч нь тухайн сарын нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн цахим гарын үсгээр баталгаажуулсан тайланг дараа сарын 5-ны дотор харьяалагдах нийгмийн

даатгалын байгууллагад ирүүлэх бөгөөд энэ хугацаа долоо хоног бүрийн амралт, эсхүл нийтээр амрах баярын өдөртэй давхацвал дараагийн ажлын өдөр тайлагнана.

26.2.Нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтөд хяналт шалгалт хийж, нийгмийн даатгалын улсын байцаагчийн тогтоосон актын дагуу нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн тайланг дараах тохиолдолд нөхөн гаргуулна:

26.2.1.ажил олгогч шимтгэл ногдох цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогыг нуусан, хэмжээг нь санаатайгаар бууруулсан, буруу тодорхойлсон бол;

26.2.2.ажил олгогчоос дутуу төлсөн, хугацаандаа төлөөгүй шимтгэлийг нөхөн төлүүлэх бол.

27 дугаар зүйл.Илүү төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг буцаан олгох

27.1.Нийгмийн даатгалын байгууллага нь илүү төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг доор дурдсанаар буцаан олгоно:

27.1.1.илүү төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг ажил олгогчийн, эсхүл сайн дураар даатгуулагчийн хүсэлтэд үндэслэн дараагийн сар, улирал, жилийн төлбөл зохих шимтгэлд шилжүүлэн тооцох, эсхүл тооцоо хийснээс хойш 30 хоногийн дотор;

27.1.2.даатгуулагч сайн дураар нийгмийн даатгалын шимтгэл урьдчилж төлсөн үедээ хөдөлмөр эрхэлж, албан журмаар даатгуулан нийгмийн даатгалын шимтгэл давхардуулан төлсөн бол сайн дураар төлсөн шимтгэлийг даатгуулагчийн өргөдлийг үндэслэн 30 хоногийн дотор;

27.1.3.даатгуулагч хоёр ба түүнээс дээш байгууллагад зэрэгцсэн хөдөлмөрийн гэрээгээр хөдөлмөр эрхлэн албан журмаар даатгуулах үед нийгмийн даатгалын шимтгэл төлсөн нийт цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлого нь энэ хуулийн 19.3-т заасны дагуу тогтоосон дээд хэмжээнээс хэтэрсэн бол илүү төлсөн шимтгэлийг дараа жилийн хоёрдугаар улиралд багтаан.

27.2.Илүү төлсөн шимтгэлийг буцаан олгох харилцааг зохицуулсан журмыг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага батална.

28 дугаар зүйл.Тэтгэврийн даатгалын нэрийн дансны бүртгэл

28.1.Тэтгэврийн даатгалын шимтгэл төлсөн 1960 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдөр ба түүнээс хойш төрсөн даатгуулагчид тэтгэврийн даатгалын нэрийн данс (цаашид “Нэрийн данс” гэх) нээнэ.

28.2.Даатгуулагчийн нэрийн данс нь дугаар давхардаагүй байх бөгөөд даатгуулагчийн овог, нэр, дансны эхний үлдэгдэл, сар бүрийн төлсөн шимтгэл, тооцсон хүү, мөнгөжүүлсэн орлого, олгосон тэтгэвэр зэрэг орлого, зарлагын талаар мэдээллийг агуулна.

28.3.Даатгуулагчийн нэрийн дансанд дараах орлогыг бүртгэнэ:

28.3.1.нэрийн дансны эхний үлдэгдэл;

28.3.2.даатгуулагчийн төлсөн тэтгэврийн даатгалын шимтгэл;

28.3.3.ажил олгогчийн төлсөн тэтгэврийн даатгалын шимтгэл;

28.3.4.нийгмийн даатгалын сангаас төлсөн шимтгэл;

28.3.5.төрөөс төлсөн шимтгэл;

28.3.6.нэрийн дансанд бүртгэсэн орлогод тооцсон хүү;

28.3.7.нэрийн дансны мөнгөжүүлсэн орлогын хөрөнгө оруулалтын өгөөж.

28.4.Энэ зүйлийн 28.3.2-28.3.5-д заасан орлогоос хөдөлмөрийн чадвар алдсаны, тэжээгчээ алдсаны тэтгэврийн зардалд ногдох 4 хувийг хасч бүртгэсэн шимтгэлийн орлогыг тодорхойлно.

28.5.Нэрийн дансны тухайн жилийн эхний үлдэгдэл нь өмнөх оны эцсийн үлдэгдэл байна.

28.6.Даатгуулагчийн нэрийн дансны эхний үлдэгдэл, бүртгэсэн шимтгэлийн орлогод жил бүр хүү тооцож, бүртгэнэ.

28.7.Энэ зүйлийн 28.6-д заасан тухайн жилийн хүүгийн хэмжээг доор дурдсан үзүүлэлтийг харгалзан хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон Үндэсний статистикийн хорооны саналыг үндэслэн дараа оны нэгдүгээр улиралд багтаан Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл тогтооно:

28.7.1.өмнөх оны инфляцын түвшин;

28.7.2.системийн ач холбогдол бүхий арилжааны банкнуудаас албан ёсоор зарласан иргэдийн мөнгөн хадгаламжийн өмнөх жилийн дундаж хүүгийн хэмжээ.

28.8.Даатгуулагчийн нэрийн дансны тухайн жилийн эцсийн үлдэгдлийг дараах томъёогоор бодно:

$$НД_{C2}=(НД_{C1}+ БШО +(НД_{C1}+БШО) \times X_{хувь})-М$$

НД_{C2}-нэрийн дансны тухайн жилийн эцсийн үлдэгдэл;

НД_{C1}-нэрийн дансны тухайн жилийн эхний үлдэгдэл буюу өмнөх оны эцсийн үлдэгдэл;

БШО-бүртгэсэн шимтгэлийн орлого;

М-энэ хуулийн 30.4-т заасны дагуу эрүүл мэндийн, боловсролын зардалд болон орон сууцны ипотекийн санхүүжилтэд зарцуулсан хөрөнгө;

X_{хувь}-нэрийн дансны орлогод тооцох тухайн жилийн хүү.

28.9.Даатгуулагч 2000 оноос өмнө шимтгэл төлж, ажилласан бол нэрийн дансны гарааны үлдэгдэл тооцно.

28.10.Нэрийн дансны гарааны үлдэгдлийг дараах томъёогоор бодно:

$$Г_c=Ц \times Ш_{хувь} \times Ш_c$$

Г_c-нэрийн дансны гарааны үлдэгдэл;

Ц-даатгуулагчийн сарын дундаж цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлого;

Тайлбар: Даатгуулагчийн сарын дундаж цалин хөлсний хэмжээ (Ц)-г тодорхойлохдоо түүний 2000 оноос өмнөх 10 жилийн доторх дараалсан 5 жилийн сарын дундаж цалин хөлсний хэмжээг 1995-1999 оны улсын дундаж цалингийн дундаж индексээр үржүүлнэ.

Ш_{хувь}-1995-1999 оны ажил олгогч, даатгуулагчийн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээ

Ш_c-2000 оноос өмнө шимтгэл төлж, ажилласан нийт сарын тоо.

28.11.Даатгуулагчийн 2000 оноос өмнөх индексээр өсгөсөн цалин хөлсний хэмжээ, шимтгэл төлж, ажилласан хугацааг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага тооцно.

28.12.Нэрийн дансыг нээх, бүртгэх, хөтлөх, даатгуулагчийн гарааны үлдэгдлийг тооцох зэрэг харилцааг зохицуулсан журмыг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл батална.

29 дүгээр зүйл.Нэрийн дансны орлогыг бүртгэх тусгай нөхцөл

29.1.Албан журмаар даатгуулагч эхийн жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж авсан хугацаа, гурав хүртэлх насны хүүхдээ асрах чөлөөтэй байх хугацааны эх, эсхүл эцгийн тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг түүний сүүлийн 12 сарын цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын дунджаас даатгуулагч, ажил олгогчийн төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээгээр тооцож нэрийн дансанд нь бүртгэж, хүү тооцно.

29.2.1995 оноос өмнө цэргийн алба хаасан хугацаанд ногдох тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг даатгуулагчийн болон ажил олгогчийн төлөх тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээгээр доор дурдсан орлогоос тооцож нэрийн дансанд нь бүртгэнэ:

29.2.1.цэргийн алба хаасан хугацаанд авсан цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогод энэ хуулийн 22.2-т заасны дагуу тогтоосон итгэлцүүр хэрэглэсэн орлогоос;

29.2.2.холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу цэргийн алба хаасан хугацааг нэмэгдүүлэн тооцох хугацааны тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг тухайн үед мөрдөж байгаа хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс.

29.3.Энэ хуулийн 23.1.4-т заасан хугацааны тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг даатгуулагчийн өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох тухайн үеийн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс даатгуулагчийн болон ажил олгогчийн төлөх хувь хэмжээгээр тооцож нэрийн дансанд нь бүртгэнэ.

29.4.Хөдөлмөрийн чадвар бүрэн алдсан даатгуулагчийн хөдөлмөрийн чадвар алдсаны тэтгэвэр авч байсан хугацааны тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийг өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох тухайн үеийн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс даатгуулагчийн болон ажил олгогчийн төлөх хувь хэмжээгээр тооцон нэрийн дансанд нь бүртгэж, хүү тооцно.

30 дугаар зүйл.Тэтгэврийн нөөц санг бүрдүүлэх, мөнгөжүүлсэн орлогыг өвлүүлэх

30.1.Тэтгэврийн хуваарилалтын тогтолцооноос хуримтлалын тогтолцоонд шилжих зорилгоор даатгуулагчийн төлсөн шимтгэл, нэрийн дансны мөнгөжүүлсэн орлогыг байршуулах тэтгэврийн нөөц сантай байна.

30.2.Тэтгэврийн нөөц сан нь дараах эх үүсвэрээс бүрдэнэ:

30.2.1.улсын төсвөөс олгосон хөрөнгө;

30.2.2.газрын хэвлийн баялгийн үр өгөөжийн орлого;

30.2.3.энэ хуулийн 18.1-д заасан тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээний ажил олгогчийн 1.0, даатгуулагчийн 1.0, нийт 2.0 хувийн, 18.2-т заасан тэтгэврийн даатгалын шимтгэлийн хувь хэмжээний 2.0 хувийн шимтгэлийн орлого.

30.3.Энэ зүйлийн 30.2.3-т заасан шимтгэлийн орлогоор тэтгэврийн нөөц сан бүрдүүлэхэд 1960 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс хойш төрсөн даатгуулагчийг хамруулна.

30.4.Тэтгэврийн нөөц санд байршсан даатгуулагчийн мөнгөжүүлсэн хөрөнгийн тодорхой хувийг түүний саналд үндэслэн энэ хуулийн 13.2-т заасан санхүүгийн хэрэгсэлд болон эрүүл мэнд, боловсрол, орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн харилцааг зохицуулсан тусгай хуулиар хөрөнгө оруулж болно.

30.5.Тэтгэврийн нөөц санд хөрөнгө төвлөрүүлэх, бүртгэх, даатгуулагчид мэдээлэх, санал авах, хяналт тавих зэрэг харилцааг зохицуулсан журмыг санхүү, төсвийн болон нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар батална.

30.6.Даатгуулагч нас барвал түүний тэтгэврийн нөөц санд төвлөрсөн орлогын тодорхой хэсгийг хууль ёсны өв залгамжлагчид нь өвлүүлнэ.

30.7.Нас барсан даатгуулагчийн гэр бүлийн гишүүнд Нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэврийн тухай хуульд заасны дагуу тэжээгчээ алдсаны тэтгэвэр тогтоолгох эрх үүсэхээр бол энэ зүйлийн 30.6-д заасан орлогыг өвлүүлэхгүй.

30.8.Энэ зүйлийн 30.6-д заасан өвлүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулсан журам, өвлүүлэх хувь хэмжээг Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн саналыг үндэслэн Засгийн газар батална.

31 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өр

31.1.Доор дурдсан шимтгэл, алданги, торгуулийг шимтгэлийн өрд тооцно:

31.1.1.энэ хуулийн 21.1, 21.3-т заасан хугацаанд төлөөгүй нийгмийн даатгалын шимтгэл;

31.1.2.улсын байцаагчийн актаар төлүүлэхээр тогтоосон боловч төлөгдөөгүй нийгмийн даатгалын шимтгэл, алданги, торгууль;

31.1.3.шүүхийн шийдвэрээр төлүүлэхээр тогтоосон боловч төлөгдөөгүй нийгмийн даатгалын шимтгэл, алданги, торгууль.

31.2.Энэ зүйлийн 31.1-д заасан нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өр барагдуулах үйл ажиллагааг Татварын ерөнхий хуульд заасан татварын өр барагдуулах үйл ажиллагааны дагуу хэрэгжүүлнэ.

32 дугаар зүйл.Хөөн хэлэлцэх хугацаа

32.1.Нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийн дагуу нийгмийн даатгалын зохих санд ажил олгогч, даатгуулагч, хүнээр нөхөн төлүүлэх дараах нийгмийн даатгалын шимтгэл, шимтгэлийн өр, алданги, торгууль, тэтгэвэр, тэтгэмж хөөн хэлэлцэх хугацаагүй байна:

32.1.1.энэ хуулийн 25.1-д заасан нөхөн төлүүлэх нийгмийн даатгалын шимтгэл;

32.1.2.энэ хуулийн 25.1.1-25.1.3-т заасан нөхөн төлүүлэх нийгмийн даатгалын шимтгэлд ногдуулсан алданги, торгууль;

32.1.3.нийгмийн даатгалын санд төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өр;

32.1.4.хуурамч баримт бичиг бүрдүүлэх, худал мэдээлэх зэргээр тэтгэвэр, тэтгэмжийг үндэслэлгүй, эсхүл илүү тогтоолгож авсан бол үндэслэлгүй буюу илүү авсан тэтгэвэр, тэтгэмж.

32.2.Энэ зүйлийн 32.1-д зааснаас бусад тохиолдолд Иргэний хуульд заасан хөөн хэлэлцэх хугацаа хамаарна.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ АЖИЛ ОЛГОГЧ, ДААТГУУЛАГЧИЙН ЭРХ, ҮҮРЭГ

33 дугаар зүйл.Ажил олгогчийн эрх, үүрэг

33.1.Ажил олгогч дараах эрх эдэлнэ:

33.1.1.ажилгүйдлийн болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт эдлэх;

33.1.2.илүү төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг буцаан авах буюу дараа төлөх шимтгэлд шилжүүлэн тооцуулах;

33.1.3.нийгмийн даатгалын асуудлаар лавлагаа, тодорхойлолт, мэдээлэл болон зөвлөгөө авах, сургалтад хамрагдах;

33.1.4.эрх бүхий байгууллагын шалгалтын дүн, акттай танилцах, тайлбар авах, өгөх;

33.1.5.нийгмийн даатгалын байгууллагын хууль зөрчсөн үйл ажиллагаа, шийдвэрийн талаарх гомдлоо эрх бүхий дээд шатны байгууллага, албан тушаалтанд гаргах;

33.1.6.энэ зүйлийн 33.1.5-д заасны дагуу гомдлыг хянан шалгаж гаргасан шийдвэрийг эс зөвшөөрвөл Маргаан хянан шийдвэрлэх зөвлөлд хандах;

33.1.7.хууль тогтоомжид заасан бусад эрх.

33.2.Ажил олгогч дараах үүрэг хүлээнэ:

33.2.1.хөдөлмөрийн гэрээ, хөлсөөр ажиллах, ажил гүйцэтгэх болон бусад нэрлэгдээгүй гэрээ байгуулсан өдрөөс эхлэн ажилтныг нийгмийн даатгалд албан журмаар даатгуулах;

33.2.2.орон тоо болон цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогын бүрэлдэхүүнийг үнэн, зөв тодорхойлж, нийгмийн даатгалын шимтгэлийг энэ хуулиар тогтоосон хувь хэмжээгээр ногдуулж, сар бүр нийгмийн даатгалын санд төлөх;

33.2.3.нийгмийн даатгалын холбогдолтой анхан шатны болон нягтлан бодох бүртгэлийг хөтөлж, нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн тайлан, мэдээг гарган энэ хуулиар тогтоосон хугацаанд нийгмийн даатгалын байгууллагад хүргүүлэх;

33.2.4.энэ зүйлийн 33.2.1-д заасан гэрээ байгуулсан, дуусгавар болгосон талаарх шийдвэр болон нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлттэй холбоотой баримт бичгийг тухай бүр нийгмийн даатгалын байгууллага, даатгуулагчид өгөх;

33.2.5.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомж зөрчсөн тохиолдолд зөрчлийг арилгах талаар эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас тогтоосон акт, шийтгэлийн хуудас, тавьсан албан шаардлага, өгсөн мэдэгдлийг хугацаанд нь бүрэн биелүүлэх;

33.2.6.ажил олгогчийн буруугаас даатгуулагчид учирсан хохирлыг бүрэн хариуцаж төлөх;

33.2.7.ажилтныг төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэлийн хэмжээ, нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийн талаарх мэдээллээр хангах;

33.2.8.хууль тогтоомжид заасан бусад үүрэг.

34 дүгээр зүйл.Даатгуулагчийн эрх, үүрэг

34.1.Даатгуулагч дараах эрх эдэлнэ:

34.1.1.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжид заасан нөхцөлийг хангасан тохиолдолд тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр авах;

34.1.2.илүү төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг буцаан авах буюу дараа төлөх шимтгэлд шилжүүлэн тооцуулах;

34.1.3.нийгмийн даатгалын шимтгэл төлсөн цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлого, ажил олгогчийн болон өөрийн төлсөн шимтгэлийн хэмжээ, шимтгэл төлсөн хугацаа, нийгмийн даатгалын сангаас авсан тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөрийн талаарх мэдээллийг цахим болон цаасан хэлбэрээр авах;

34.1.4.нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдуулалт, төлөлт болон нийгмийн даатгалын сангаас олгосон тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөрийн үндэслэлийг шалгуулахаар холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд хүсэлт гаргах;

34.1.5.ажил олгогч нийгмийн даатгалын шимтгэлийг хуулиар тогтоосон хугацаанд нийгмийн даатгалын санд төлсөн эсэхэд хяналт тавих;

34.1.6.ажил олгогчийн буруугаас нийгмийн даатгалын шимтгэл нь төлөгдөөгүй, дутуу, эсхүл хугацаа хожимдож төлөгдсөн, шимтгэл төлөлтийн тайланг ирүүлээгүй, тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр авах баримт бичгийг даатгуулагчид болон нийгмийн даатгалын байгууллагад хуульд заасан хугацаанд гаргаж өгөөгүйн улмаас тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөрийг

авч чадаагүй, эсхүл хугацаандаа бүрэн аваагүй бол учирсан хохирол, зөрчигдсөн эрхээ сэргээлгэхэд гарсан зардлыг ажил олгогчоор төлүүлэх;

34.1.7.тэтгэврийн нөөц сан дахь өөрийн мөнгөжсөн орлогыг энэ хуулийн 30.4-т заасан хөрөнгө оруулалтад оруулах эсэхийг сонгох;

34.1.8.хууль тогтоомжид заасан бусад эрх.

34.2.Даатгуулагч дараах үүрэг хүлээнэ:

34.2.1.нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдуулах цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлого тодорхойлох болон шимтгэл төлсөн хугацааг тооцох, тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр авахад шаардлагатай баримт бичгийг үнэн зөв бүрдүүлэх;

34.2.2.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлттэй холбоотой ажил олгогчийн хууль зөрчсөн үйл ажиллагааны талаар нийгмийн даатгалын байгууллага, татварын алба болон холбогдох байгууллагад мэдээлэх;

34.2.3.даатгуулагчийн авсан цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлогын хэмжээг буруу тайлагнасан ажил олгогчийг нийгмийн даатгалын байгууллагад тухай бүр мэдээлэх;

34.2.4.сайн дураар даатгуулагч нийгмийн даатгалын байгууллагатай байгуулсан гэрээнд заасан хугацаанд нийгмийн даатгалын шимтгэлээ төлөх;

34.2.5.нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлт, тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөрийн тогтоолт, олголтод хийсэн хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчлийг арилгах, улсын байцаагчийн актаар тогтоосон төлбөрийг барагдуулах;

34.2.6.хууль тогтоомжид заасан бусад үүрэг.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ТОГТОЛЦОО

35 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын байгууллагын тогтолцоо

35.1.Нийгмийн даатгалын байгууллагын тогтолцоо нь Нийгмийн даатгалын Үндэсний зөвлөл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, аймаг, нийслэл, дүүргийн нийгмийн даатгалын газар, тасаг, нийгмийн даатгалын байцаагч, ажилтнаас бүрдэнэ.

36 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл

36.1.Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл (цаашид “Үндэсний зөвлөл” гэх) нь Засгийн газар, даатгуулагч, ажил олгогч гурван талыг тэнцүү тоогоор төлөөлсөн орон тооны бус дараах гишүүнтэй байна:

36.1.1.Засгийн газрыг төлөөлж нийгмийн даатгалын, санхүү төсвийн, хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас тус бүр 1 хүн;

36.1.2.даатгуулагчийг төлөөлж даатгуулагчийн олонхийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалсан үйлдвэрчний эвлэлээс 3 хүн;

36.1.3.ажил олгогчийг төлөөлж ажил олгогчийн олонхийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалсан байгууллагаас 3 хүн.

36.2.Улсын Их Хурлын холбогдох Байнгын хороо үндэсний хэмжээний ажил олгогч болон даатгуулагчийн төлөөллийн байгууллагын саналыг үндэслэн нээлттэй сонгон шалгаруулалтаар даатгуулагч, ажил олгогчийн төлөөллийг сонгох бөгөөд Үндэсний зөвлөлийн гишүүнийг Улсын Их Хурал 6 жилийн хугацаагаар томилж, чөлөөлнө.

36.3.Үндэсний зөвлөл нь дарга, дэд дарга, гишүүн, нарийн бичгийн даргатай байна.

36.4.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын төлөөлөл нь Үндэсний зөвлөлийн дарга байна.

36.5.Үндэсний зөвлөлийн дэд даргыг талууд зөвшилцөж, аль нэг талын төлөөллөөс 2 жилийн хугацаагаар Үндэсний зөвлөлийн дарга томилж, чөлөөлнө.

36.6.Үндэсний зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга нь орон тооны байх бөгөөд нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүтцэд хамаарна.

36.7.Үндэсний зөвлөлийн гишүүн хуульд заасан бүрэн эрхийн хугацаа нь дуусгавар болохоос өмнө чөлөөлөгдөх тохиолдолд дараагийн гишүүнийг энэ зүйлийн 36.2-т заасны дагуу сонгон шалгаруулж, чөлөөлөгдсөн гишүүний бүрэн эрхийн үлдсэн хугацаагаар Улсын Их Хурлаас томилно.

36.8.Үндэсний зөвлөлийн дарга, гишүүдийг нэг удаа улируулан томилж болно.

36.9.Үндэсний зөвлөл дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

36.9.1.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, нийгмийн даатгалын үйл ажиллагааг сайжруулах чиглэлээр санал, дүгнэлт өгөх, шийдвэр гаргах болон нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах асуудлаар санал боловсруулж холбогдох байгууллагаар шийдвэрлүүлэх;

36.9.2.нийгмийн даатгалын сангийн төсвийн төсөл, төсөөлөл, төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төсөлд санал өгөх, аймаг, нийслэл, дүүргийн төсвийн нарийвчилсан хуваарийг батлах, гүйцэтгэлд нь хяналт тавих;

36.9.3.нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны талаарх тайлан, мэдээллийг хэлэлцэн, дүгнэлт, шийдвэр гаргах;

36.9.4.Үндэсний зөвлөлийн хурлаар хэлэлцэх асуудалтай холбогдуулан Санхүүгийн зохицуулах хороо, нийгмийн даатгалын чиглэлээр эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил эрхэлдэг байгууллага, судлаач, ахмадын болон хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах байгууллагын төлөөллийг хуралд оролцуулж, тайлбар, мэдээлэл авч, саналыг сонсох;

36.9.5.ажил олгогч, даатгуулагч, иргэдээс ирүүлсэн санал, өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх, нийгмийн даатгалын байгууллагад зөвлөмж, чиглэл өгөх;

36.9.6.нийгмийн даатгалын хамрах хүрээг өргөжүүлэх, сангийн хөрөнгийг өсгөн арвижуулах, нийгмийн даатгалын талаарх олон нийтийн итгэл, үнэмшлийг дээшлүүлэх чиглэлээр хэрэгжүүлж байгаа нийгмийн даатгалын байгууллага, татварын албаны үйл ажиллагаа болон мэдээллийн технологи, программ хангамж, үйлчилгээ хөгжүүлэлтэд санал, дүгнэлт өгөх;

36.9.7.эрүүл мэндийн магадлалын зөвлөл болон маргаан хянан шийдвэрлэх зөвлөлийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих, боловсронгуй болгох талаар санал боловсруулах;

36.9.8.Үндэсний зөвлөлийн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой болон нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжид заасны дагуу тогтоол, дүрэм, журам, аргачлал батлах;

36.9.9.хууль тогтоомжид заасан бусад бүрэн эрх.

36.10.Үндэсний зөвлөлийн үйл ажиллагааны үндсэн хэлбэр нь хуралдаан байна.

36.11.Үндэсний зөвлөл нь гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүй ирцтэйгээр улирал бүр хуралдана. Шаардлагатай тохиолдолд Үндэсний зөвлөлийн дарга, гишүүний саналаар ээлжит бус хурлыг зарлан хуралдуулж болно.

36.12.Үндэсний зөвлөл ажлаа Улсын Их Хуралд жил бүр тайлагнана.

36.13.Үндэсний зөвлөлийн дүрэм, Үндэсний зөвлөлийн гишүүнийг нээлттэй сонгон шалгаруулах, нэр дэвшүүлэх, томилох журам, Үндэсний зөвлөлийн дарга, гишүүнд улирал бүр олгох урамшууллын хэмжээг тус тус Улсын Их Хурлын холбогдох Байнгын хороо батална.

36.14.Нийгмийн даатгалын тогтолцоо, хууль тогтоомж, нийгмийн даатгалын байгууллагын үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох, сангийн орлогыг бүрдүүлэх, зарцуулах, нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах шийдвэр гаргахад шаардлагатай судалгаа, эрсдэлийг үнэлэх, санал, дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий эрсдэлийн удирдлага, ойрын болон хэтийн актуар тооцоолол хийх, хөрөнгө оруулалт, аудитын мэргэжлийн хороог Үндэсний зөвлөлийн дэргэд ажиллуулна.

36.15.Энэ зүйлийн 36.14-т заасан мэргэжлийн хорооны гишүүнийг Үндэсний зөвлөл нээлттэй сонгон шалгаруулан томилж, чөлөөлнө.

37 дугаар зүйл.Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын чиг үүрэг

37.1.Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

37.1.1.нийгмийн даатгалын бодлого, төлөвлөлтийг тодорхойлох, нийгмийн даатгалын сангийн төсвийн төсөл боловсруулах, нийгмийн даатгалын сангийн орлого, зарлагын дунд хугацааны тооцоолол хийх;

37.1.2.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох, тэтгэвэр, тэтгэмжийн хэмжээг нэмэгдүүлэх санал боловсруулж холбогдох байгууллагаар шийдвэрлүүлэх;

37.1.3.нийгмийн даатгалын байгууллагыг бодлого, мэргэжил арга зүйн удирдлагаар хангах;

37.1.4.нийгмийн даатгалын байгууллагын орон тооны нормативыг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын саналыг харгалзан батлах;

37.1.5.гадаад улстай нийгмийн даатгалын асуудлаар олон улсын гэрээ, хэлэлцээр байгуулах, гэрээ конвенцод нэгдэх асуудлыг судлах, шийдвэрлүүлэх;

37.1.6.хууль тогтоомжид заасан бусад чиг үүрэг.

38 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын удирдлага, эрх, чиг үүрэг

38.1.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн даргын болон хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний, аймаг, нийслэл, дүүргийн нийгмийн даатгалын байгууллага нь нийгмийн даатгалын дээд шатны байгууллага болон тухайн шатны Засаг даргын удирдлага доор тус тус ажиллана.

38.2.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг улсын хэмжээнд хэрэгжүүлэх чиг үүрэгтэй Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг байна.

38.3.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь Эрүүл мэндийн магадлалын зөвлөл, Мэргэжлээс шалтгаалсан өвчин судлалын эмнэлэг, Маргаан хянан шийдвэрлэх зөвлөлтэй байна.

38.4.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын даргыг Төрийн албаны тухай хуульд заасны дагуу сонгон шалгаруулж, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн болон Үндэсний зөвлөлийн саналыг үндэслэн Засгийн газар томилж, чөлөөлнө.

38.5.Аймаг, нийслэл, дүүргийн нийгмийн даатгалын газрын даргыг Төрийн албаны тухай хуульд заасны дагуу сонгон шалгаруулж, нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дарга томилж, чөлөөлнө.

38.6.Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгө оруулалтын болон эрсдэлийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүхий нэгжийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд ажиллуулна.

38.7.Даатгуулагч, хүн, ажил олгогч, нийгмийн даатгалын байгууллагын хооронд гарсан саналын зөрөө, маргааныг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хянан шийдвэрлэх чиг үүрэг бүхий Маргаан хянан шийдвэрлэх төв зөвлөл (цаашид “Төв зөвлөл” гэх)-ийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд, Маргаан хянан шийдвэрлэх салбар зөвлөл (цаашид “Салбар зөвлөл” гэх)-ийг аймаг, нийслэл, дүүргийн нийгмийн даатгалын газрын дэргэд тус тус ажиллуулна.

38.8.Даатгуулагч, хүний хөдөлмөрийн чадвар алдалтын хувь, хугацаа, шалтгааныг магадлах чиг үүрэг бүхий Эрүүл мэндийн магадлалын төв зөвлөл (цаашид “Магадлалын төв зөвлөл” гэх)-ийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд, Эрүүл мэндийн магадлалын зөвлөл (цаашид “Аймаг, дүүргийн магадлалын зөвлөл” гэх)-ийг аймаг, дүүргийн нийгмийн даатгалын газрын дэргэд, Сэтгэцийн өвчний салбар зөвлөл, Мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний салбар зөвлөлийг Магадлалын төв зөвлөлийн дэргэд тус тус ажиллуулна. Хүн амын тоо, нягтрал, байршил зэргийг харгалзан сумын нийгмийн даатгалын тасгийн дэргэд сумын эрүүл мэндийн магадлалын зөвлөл ажиллуулж болно.

38.9.Мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнийг эрт илрүүлэх, эмчлэх, нөхөн сэргээх, сувилах, хөдөлмөр зохицуулалт хийх, төрөлжсөн нарийн мэргэжлийн болон нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг үзүүлэх чиг үүрэг бүхий Мэргэжлээс шалтгаалсан өвчин судлалын эмнэлгийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дэргэд ажиллуулна. Мэргэжлээс шалтгаалсан өвчин судлалын эмнэлгийн даргыг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дарга томилж, чөлөөлнө.

38.10.Мэргэжлээс шалтгаалсан өвчин судлалын эмнэлгийн ажиллах дүрмийг хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

38.11.Гадаад улсад түр болон байнга оршин сууж хөдөлмөр эрхэлж байгаа Монгол Улсын иргэнийг нийгмийн даатгалд хамруулж, нийгмийн баталгааг нь хангах, шимтгэлийн орлого бүрдүүлэх, гадаад улстай байгуулсан Монгол Улсын нийгмийн хамгааллын олон улсын хэлэлцээрийн хэрэгжилтийг хангах чиг үүрэг бүхий нийгмийн даатгалын байгууллагын салбар нэгжийг тухайн улсад ажиллуулж болно.

38.12.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

38.12.1.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон тушаал, дүрэм, журам, заавар, аргачлал, зөвлөмж, чиглэл гаргах;

38.12.2.нийгмийн даатгалын хяналт шалгалтыг цахим хэлбэрээр болон баримт бичигт үндэслэн хэрэгжүүлэх, шаардлагатай мэдээ, судалгаа, цахим мэдээлэл, холбогдох бусад баримт бичгийг ажил олгогч, даатгуулагч, банк, санхүү, төрийн болон бусад байгууллага, албан тушаалтан, хүнээс үнэ төлбөргүй гаргуулан авах;

38.12.3.нийгмийн даатгалын доод шатны байгууллага, байцаагчийн тогтоосон шимтгэл, алданги, хүү, торгуулийг төлөхөөс зайлсхийсэн, нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг зөрчсөн ажил олгогчид хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэх;

38.12.4.нийгмийн даатгалын доод шатны байгууллагын гаргасан шийдвэрийг хууль зүйн үндэслэлгүй гэж үзвэл холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хүчингүй болгох, өөрчлөх;

38.12.5.нийгмийн даатгалын үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор даатгуулагч, хүний хувийн мэдээллийг ашиглах;

38.12.6.хууль тогтоомжид заасан бусад эрх.

38.13.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

38.13.1.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг зохион байгуулах;

38.13.2.нийгмийн даатгалын сангийн орлогыг бүрдүүлэх, сангийн хөрөнгийг зарцуулах, хяналт тавих;

38.13.3.тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг хуулиар тогтоосон хугацаанд даатгуулагч, ажил олгогчид олгох ажлыг зохион байгуулж, үйлчилгээг сайжруулах;

38.13.4.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох асуудлаар санал боловсруулж холбогдох байгууллагаар шийдвэрлүүлэх;

38.13.5.тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөрийн хэмжээг өөрчлөх, нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдлийг санхүүгийн хэрэгсэлд хөрөнгө оруулах асуудлаар тооцоо, судалгаа хийж, санал боловсруулан Үндэсний зөвлөл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад уламжлах;

38.13.6.доод шатны байгууллагад мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлэх, сайн туршлагыг түгээн дэлгэрүүлэх, үйл ажиллагааны зөрчил, дутагдлаас урьдчилан сэргийлэх, хяналт тавих, хуульд заасны дагуу хариуцлага хүлээлгэх;

38.13.7.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг ажил олгогч, даатгуулагч, олон нийтэд сурталчлан таниулах, мэдээллээр хангах;

38.13.8.ажил олгогч, даатгуулагч, хүний өргөдөл, гомдол, санал, мэдэгдлийг хянан хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэх, холбогдох байгууллагад уламжлах;

38.13.9.нийгмийн даатгалын байгууллагыг мэргэшсэн хүний нөөцөөр бүрдүүлэх, нийгмийн даатгалын байцаагч, ажилтнуудыг тасралтгүй сургах, мэргэшүүлэх;

38.13.10.нийгмийн даатгалын байгууллагын үйл ажиллагаа, нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийн зарцуулалт болон хөрөнгө оруулалтын мэдээллийг олон нийтэд ил тод, нээлттэй байлгах;

38.13.11.Үндэсний зөвлөлийг бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, шаардлагатай мэдээлэл, судалгаагаар хангах;

38.13.12.хууль тогтоомжид заасан бусад чиг үүрэг.

38.14.Нийгмийн даатгалын байгууллага, байцаагчийн дүрмийг Засгийн газар батална.

39 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын хяналт шалгалт, нийгмийн даатгалын улсын байцаагчийн эрх, үүрэг

39.1.Нийгмийн даатгалын хяналт шалгалтыг нийгмийн даатгалын улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч (цаашид “нийгмийн даатгалын улсын байцаагч” гэх) хэрэгжүүлнэ.

39.2.Нийгмийн даатгалын шимтгэл, алданги, торгуулийг хураах, шимтгэлийн өр барагдуулахтай холбоотой хяналт шалгалтыг татварын алба болон нийгмийн даатгалын байгууллага хамтран хэрэгжүүлнэ.

39.3.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дарга нь нийгмийн даатгалын улсын ерөнхий байцаагч байна. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын

асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн улсын ерөнхий байцаагчийн эрхийг олгож, түдгэлзүүлж, цуцална.

39.4.Нийгмийн даатгалын улсын ахлах болон улсын байцаагчийн эрхийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дарга бөгөөд нийгмийн даатгалын улсын ерөнхий байцаагч олгож, баталгаажуулж, түдгэлзүүлж, цуцална.

39.5.Нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүтцийн нэгжийн дарга, аймаг, нийслэл, дүүргийн нийгмийн даатгалын газрын дарга нь нийгмийн даатгалын улсын ахлах байцаагч байна.

39.6.Нийгмийн даатгалын улсын байцаагч нь нийгмийн даатгалын байгууллагад 3-аас доошгүй жил ажилласан, ёс зүйн зөрчил гаргаагүй, мэргэшсэн, авилгад үл автах, нийгмийн даатгалын улсын байцаагчийн эрх олгох шалгалтад тэнцсэн зэрэг шалгуурыг хангасан байна.

39.7.Нийгмийн даатгалын улсын байцаагч нь үнэмлэх, тэмдэгтэй байна.

39.8.Нийгмийн даатгалын улсын ахлах болон улсын байцаагчийн эрхийг олгох, баталгаажуулах, түдгэлзүүлэх, цуцлахтай холбоотой харилцааг зохицуулсан журам, улсын байцаагчийн үнэмлэх, тэмдгийн загварыг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага батална.

39.9.Энэ зүйлийн 39.2-т заасан хяналт шалгалт хийх журмыг татварын болон нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага хамтран батална.

39.10.Нийгмийн даатгалын улсын байцаагч дараах эрх эдэлнэ:

39.10.1.хөдөлмөрийн харилцаатай холбоотой баримт бичиг, цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлого, нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдуулах, төлөхтэй холбогдсон тайлан тэнцэл, санхүү, татварын болон бусад баримтад хяналт шалгалт хийх, тайлбар, лавлагаа гаргуулж авах;

39.10.2.тэтгэвэр, тэтгэмж тогтоох, олгох, санхүүгийн баримтад хяналт шалгалт хийх зорилгоор ажил олгогч, банк, санхүү, архив, шүүх, эрүүл мэндийн болон бусад байгууллага, албан тушаалтан, хүнээс тайлбар, лавлагааг үнэ төлбөргүй гаргуулан авах;

39.10.3.нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох орлого нуусныг гэрчлэх, нотлох баримтыг ажил олгогч, даатгуулагч, хуулийн этгээд, хүнээс түр хугацаагаар хураан авах, эсхүл хуулбарлан авах;

39.10.4.илүү олгосон тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт болон шимтгэлийн өрийг тэтгэвэр авагч, даатгуулагч, ажил олгогч, хүний банк дахь данснаас үл маргах журмаар гаргуулах;

39.10.5.албан үүргээ гүйцэтгэх явцад ажил олгогч, даатгуулагч, хүн хууль бус үйл ажиллагаа явуулж байгааг илрүүлсэн бол холбогдох байгууллагад мэдэгдэх;

39.10.6.өөрийн хамаарал бүхий нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчид шалгалт хийхээр томилогдсон тохиолдолд ашиг сонирхлын зөрчил үүссэн тухай мэдэгдэж, уг шалгалтыг хийхээс татгалзах;

39.10.7.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг зөрчсөн нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгч болон холбогдох байгууллага, албан тушаалтан, хүнд энэ хууль болон холбогдох хууль тогтоомжид заасан хариуцлага хүлээлгэх, шаардлагатай бол хуулийн байгууллагад хандан шийдвэрлүүлэх;

39.10.8.хууль тогтоомжид заасан бусад эрх.

39.11.Нийгмийн даатгалын улсын байцаагч дараах үүрэг хүлээнэ:

39.11.1.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх, нийгмийн даатгалын хамралтыг нэмэгдүүлэх;

39.11.2.нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийн тогтоолт, олголт, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд шалгалт хийх, илэрсэн зөрчлийг арилгуулах;

39.11.3.даатгуулагч, тэтгэвэр авагч, хүний хөдөлмөрийн чадвар алдалтын шалтгаан, хувь хэмжээ, хугацааг тогтоосон байдалд хяналт шалгалт хийж, илэрсэн зөрчлийг арилгуулах арга хэмжээ авах;

39.11.4.хууль тогтоомжид заасан бусад үүрэг.

40 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын улсын байцаагчид хориглох зүйл

40.1.Нийгмийн даатгалын улсын байцаагчийн үйл ажиллагаанд дараах зүйлийг хориглоно:

40.1.1.удирдамж, томилолтгүйгээр хяналт шалгалт хийх;

40.1.2.нийгмийн даатгалын улсын байцаагчийн акт, албан шаардлага болон бусад баримт бичгийн хэвлэмэл хуудас, маягыг үрэгдүүлэх, хууль бусаар хэвлэн ашиглах, хүчингүй буюу хуурамч хуудас хэрэглэх;

40.1.3.нийгмийн даатгалын улсын байцаагчийн гарын үсэг, тэмдгээр баталгаажуулах акт, бусад баримт бичгийг ажил олгогч, даатгуулагч, хүнд урьдчилан танилцуулах, зөвшөөрүүлэхээр албадах;

40.1.4.ажил олгогч, даатгуулагч, хүн болон нийгмийн даатгалын улсын байцаагчийн гарын үсэг, тэмдгээр баталгаажсан акт, бусад баримт бичгийг засварлах, өөрчлөх;

40.1.5.ажил олгогч, даатгуулагч, хүнд нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөхөөс зайлсхийх, тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлт авахтай холбоотой хууль бус зөвлөгөө өгөх, нөхцөл боломж олгох, хууль тогтоомж зөрчихийг зөвлөх, ятгах, тулгах, шаардах;

40.1.6.нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгч, тэтгэвэр авагч, хүнээс гаргасан албан хэрэг хөтлөлтийн нэгдсэн бүртгэлд бүртгэгдээгүй өргөдөл, гомдол, мэдэгдлийг шалгаж шийдвэрлэх;

40.1.7.нийгмийн даатгалын мэдээллийн цахим сангийн мэдээллийг хууль бусаар өөрчлөх, халдах, засварлах, устгах, сэргээх, хуурамч мэдээлэл оруулах, лавлагаа, эрүүл мэнд магадлалын шийдвэр, нийгмийн даатгалын болон тэтгэврийн дэвтрийг хуурамчаар, эсхүл үндэслэлгүйгээр үйлдэх, улсын байцаагчийн тэмдэг, дардсыг хууль бусаар ашиглах, бусдад хэрэглүүлэх;

40.1.8.албан үүргээ гүйцэтгэх явцад төрийн, байгууллагын болон хувь хүний хуулиар хамгаалагдсан нууцыг задруулах, түүнийг хувийн ашиг сонирхлын төлөө ашиглах, хяналт шалгалтын дүн, албан ёсны шийдвэр гараагүй байхад аливаа асуудлын талаар байр сууриа илэрхийлэх, мэдээ, мэдээллийг задруулах;

40.1.9.хувийн зорилгоор нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчтэй холбогдож түүнд аливаа хэлбэрээр зөвлөгөө өгөх, нийгмийн даатгалын тайланг гаргах, аудит хийх, нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөхөөс зайлсхийхэд туслах, шаардах;

40.1.10.хууль тогтоомжид заасан бусад хориглох зүйл.

41 дүгээр зүйл.Нийгмийн даатгалын байцаагчийн мэргэшлийн зэрэг

41.1.Нийгмийн даатгалын улсын байцаагч нь нийгмийн даатгалын итгэмжит зөвлөх (цаашид "Итгэмжит зөвлөх" гэх), нийгмийн даатгалын зөвлөх (цаашид "Зөвлөх" гэх),

нийгмийн даатгалын тэргүүлэх (цаашид "Тэргүүлэх" гэх) гэсэн мэргэшлийн зэрэгтэй байна.

41.2.Итгэмжит зөвлөх, зөвлөх, тэргүүлэх мэргэшлийн зэргийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын саналыг үндэслэн хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний шийдвэрээр олгоно.

41.3.Нийгмийн даатгалын улсын байцаагчид мэргэшлийн зэргийг тогтоох, түдгэлзүүлэх, зэргийн нэмэгдэл олгох журмыг хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

42 дугаар зүйл.Ажил олгогч, даатгуулагч, олон нийтэд чиглэсэн сурталчилгаа, зөвлөн туслах үйлчилгээ

42.1.Нийгмийн даатгалын байгууллага нь нийгмийн даатгалын хамрах хүрээг өргөжүүлэх, нийгмийн даатгалын ач холбогдлыг сурталчлах, соён гэгээрүүлэх зорилгоор доор дурдсан үйлчилгээг ажил олгогч, даатгуулагч, олон нийтэд үзүүлнэ:

42.1.1.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг сурталчлах;

42.1.2.нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх аргачлал, заавар, мэдээллээр хангах, мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх, сургалт зохион байгуулах;

42.1.3.хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан сургалт, сурталчилгаа хийх, мэдээлэл өгөх, түгээх ажлыг зохион байгуулах;

42.1.4.нийгмийн даатгалын үйлчилгээг цахимаар, нэг цэгээр, явуулын хэлбэрээр үзүүлэх.

43 дугаар зүйл.Маргаан хянан шийдвэрлэх зөвлөл

43.1.Энэ хуулийн 38.7-д заасан Төв зөвлөл болон салбар зөвлөлийн дарга, гишүүн, салбар зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга нь орон тооны бус байна.

43.2.Төв зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга нь орон тооны байх бөгөөд нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын бүтцэд хамаарна.

43.3.Төв зөвлөл болон салбар зөвлөл нь хуулийн, мэргэжлийн хяналтын, татварын, нийгмийн даатгалын байгууллага, ажил олгогч, даатгуулагчийн төлөөлөл бүхий 7-9 хүний бүрэлдэхүүнтэй байна.

43.4.Төв зөвлөлийн дарга, нарийн бичгийн дарга, гишүүнийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дарга томилж, чөлөөлнө.

43.5.Аймаг, нийслэл, дүүргийн нийгмийн даатгалын газрын дарга нь салбар зөвлөлийн дарга байна.

43.6.Салбар зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга, гишүүнийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын даргатай зөвшилцөн салбар зөвлөлийн дарга томилж, чөлөөлнө.

43.7.Төв зөвлөл болон салбар зөвлөлийн хурлыг гишүүний гуравны хоёроос доошгүй ирцтэйгээр хуралдуулж, хуралд оролцсон гишүүний олонхийн саналаар асуудлыг шийдвэрлэнэ.

43.8.Төв зөвлөл болон салбар зөвлөл нь тогтоол, тэмдэглэл, зөвлөмж гаргах бөгөөд түүнийг нийгмийн даатгалын харилцаанд оролцогч талууд хэрэгжүүлэх үүрэгтэй.

43.9.Даатгуулагч, хүн, ажил олгогч, нийгмийн даатгалын байгууллагын хооронд гарсан саналын зөрөө, маргааныг шийдвэрлэсэн салбар зөвлөлийн шийдвэрийг үндэслэлгүй гэж үзвэл төв зөвлөлд, төв зөвлөлийн шийдвэрийг үндэслэлгүй гэж үзвэл шүүхээр шийдвэрлүүлнэ.

43.10.Төв зөвлөл болон салбар зөвлөлийн дарга, гишүүн, салбар зөвлөлийн нарийн бичгийн даргад хуралд оролцсон цагийг харгалзан цагийн хөлс олгоно.

43.11.Энэ зүйлийн 43.10-т заасан цагийн хөлсний хэмжээ, олгох журмыг хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

43.12.Төв зөвлөл болон салбар зөвлөлийн эрх, үүрэг, хурлын дэг, маргаан шийдвэрлэх үйл явц, ажлын тайлан, хариуцлага зэрэг харилцааг зохицуулсан Маргаан хянан шийдвэрлэх зөвлөлийн дүрмийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар батална.

44 дүгээр зүйл. Эрүүл мэндийн магадлалын зөвлөл

44.1.Энэ хуулийн 38.8-д заасан Магадлалын төв зөвлөл нь дарга, нарийн бичгийн дарга, нийгмийн даатгалын байгууллагын магадлагч эмч, шинжээч эмч болон даатгуулагч, ажил олгогчийн төлөөлөл бүхий 21 хүний бүрэлдэхүүнтэй байна. Төв зөвлөлийн шинжээч эмч, даатгуулагч, ажил олгогчийн төлөөлөл нь орон тооны бус байна.

44.2.Магадлалын төв зөвлөлийн дарга, нарийн бичгийн дарга, орон тооны бус гишүүнийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын саналыг үндэслэн хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн томилж, чөлөөлнө.

44.3.Магадлалын төв зөвлөлийн магадлагч эмч, аймаг, дүүргийн магадлалын зөвлөл болон салбар зөвлөлийн бүрэлдэхүүнийг нийгмийн даатгалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын дарга томилж, чөлөөлнө.

44.4.Магадлалын төв болон салбар зөвлөл, аймаг, дүүрэг, сумын магадлалын зөвлөлийн дарга, гишүүнд хуралдсан цагаар нь тооцож сар бүр цагийн хөлс олгоно. Цагийн хөлсний хэмжээг хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

44.5.Эрүүл мэндийн магадлалын зөвлөлийн дүрмийг Засгийн газар батална.

44.6.Даатгуулагч, хүний хөдөлмөрийн чадвар алдалтын хувь, хугацаа, шалтгааныг магадлах, хөдөлмөр зохицуулалт хийхэд баримтлах өвчний жагсаалт, зааврыг эрүүл мэндийн болон хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хамтран батална.

ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ БУСАД ЗҮЙЛ

45 дугаар зүйл. Хууль зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага

45.1.Нийгмийн даатгалын хууль тогтоомж зөрчсөн нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөгчид дараах хариуцлага хүлээлгэнэ:

45.1.1.нийгмийн даатгалын шимтгэл ногдох цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогыг нуусан, эсхүл хэмжээг нь санаатайгаар бууруулсан бол нуусан, эсхүл бууруулсан цалин хөлсний сан, түүнтэй адилтгах орлогод ногдох нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлж, мөн орлоготой тэнцэх хэмжээний алданги ногдуулна. Энэхүү алдангийн хэмжээ нь төлбөл зохих нийгмийн даатгалын шимтгэлийн 50 хувиас хэтрэхгүй байна;

45.1.2.төлбөл зохих нийгмийн даатгалын шимтгэлийг энэ хуулиар, эсхүл эрх бүхий байгууллагын тогтоосон хугацаанд төлөөгүй бол хугацаандаа төлөөгүй нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлж, уг шимтгэлийн дүнгээс хугацаа хэтрүүлсэн хоног тутамд 0.1 хувийн алданги ногдуулна. Энэхүү алдангийн хэмжээ нь төлбөл зохих нийгмийн даатгалын шимтгэлийн 30 хувиас хэтрэхгүй байна;

45.1.3.тооцооны алдаа гаргаснаас нийгмийн даатгалын шимтгэлийг дутуу төлсөн бол дутуу төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлж, уг шимтгэлийн дүнгээс тооцооны алдаа гарснаас хойш хоног тутамд 0.1 хувийн алданги ногдуулна. Энэхүү алдангийн хэмжээ нь төлбөл зохих нийгмийн даатгалын шимтгэлийн 30 хувиас хэтрэхгүй байна;

45.1.4.хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс доогуур цалин хөлс олгож, даатгуулагчийг хохироосон бол дутуу тооцсон хөдөлмөрийн хөлсөнд ногдох нийгмийн даатгалын шимтгэлийг нөхөн төлүүлж, уг шимтгэлийн дүнгээс дутуу тооцсоноос хойш хоног тутамд 0.1 хувийн алданги ногдуулна. Энэхүү алдангийн хэмжээ нь төлбөл зохих нийгмийн даатгалын шимтгэлийн 30 хувиас хэтрэхгүй байна;

45.2.Тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөрийг илүү тогтоолгон авсан бол эрх бүхий албан тушаалтны шийдвэрээр тухайн тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөрийг илүү авсан этгээдээр холбогдох санд нөхөн төлүүлнэ.

45.3.Банк нь тэтгэвэр, тэтгэмж, эрүүл мэндийн нөхөн сэргээлтийн зардлын төлбөр, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний зардал, шимтгэлийн хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг хугацаанд нь олгоогүй бол олговол зохих дүнгээс саатуулсан хоног тутамд тухайн үйлчлүүлдэг банкны иргэдийн хугацаатай хадгаламжийн хүүгээр бодсон алдангийг ажил олгогч, даатгуулагч, тэтгэвэр, төлбөр авагчид төлнө.

45.4.Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийг зориулалт бусаар зарцуулсан, эсхүл хууль бусаар ашиглаж орлого олсон бол хууль бусаар олсон орлого, учруулсан хохирлыг нийгмийн даатгалын санд буруутай этгээдээр төлүүлнэ.

45.5.Энэ хуулийн 7.8-д заасан даатгуулагч энэ хууль болон нийгмийн даатгалын байгууллагатай байгуулсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй бол энэ зүйлийн 45.1.2, 45.1.3-т заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

45.6.Энэ хуулийг зөрчсөн эрх бүхий албан тушаалтны үйлдэл нь гэмт хэргийн шинжгүй бол Төрийн албаны тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

45.7.Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд энэ хууль, эсхүл Эрүүгийн хууль болон Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

45.8.Даатгуулагчийн хөдөлмөрийн чадвар алдсан шалтгаан, хувь, хугацааг үндэслэлгүйгээр тогтоосон, хугацааг сунгасан, хууль бусаар бусдад нөлөөлсөн эрүүл мэндийн магадлалын зөвлөлийн дарга, гишүүн, нарийн бичгийн даргад холбогдох хууль тогтоомжид заасан хариуцлага хүлээлгэж, учруулсан хохирлыг нийгмийн даатгалын санд нөхөн төлүүлнэ.

45.9.Нийгмийн даатгалын хууль тогтоомж зөрчигчид алданги оногдуулах, торгох шийтгэл оногдуулсан нь тухайн зөрчлийг арилгах, бусдад учруулсан хохирлыг нөхөн төлөх хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл болохгүй. Зөрчлийн тухай хуульд заасан зөрчилд оногдуулсан торгох шийтгэлийн төлбөрийг нийгмийн даатгалын санд төвлөрүүлнэ.

Тайлбар: Энэ зүйлийн 45.1.3-т заасан “тооцооны алдаа” гэдэгт нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн баталгаажсан тайланд залруулга хийх, даатгуулагчийн төрлийг өөрчлөн засах, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын санд төлөх шимтгэлийн хувь хэмжээг буруу тооцох зэрэг хамаарна.

46 дугаар зүйл.Нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавих

46.1.Нийгмийн даатгалын хууль тогтоомжийн биелэлтэд тавих хяналтыг Засгийн газар, Нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөл, бүх шатны Засаг дарга, хууль тогтоомжоор эрх олгогдсон бусад байгууллага, албан тушаалтан тус тусын эрх хэмжээний дагуу хэрэгжүүлнэ.

47 дугаар зүйл.Хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт

47.1.Энэ хуулийн 9.2 дахь хэсэг энэ хууль хүчин төгөлдөр болох өдрөөс эхлэн шинээр тэтгэвэр тогтоолгож байгаа хүнд хамаарна.

47.2.Энэ хуулийн 30.2.1-д заасан хөрөнгийг Ирээдүйн өв сангийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.6-д заасны дагуу 2030 оноос эхлэн улсын төсвөөс олгоно.

48 дугаар зүйл.Хууль хүчин төгөлдөр болох

48.1.Энэ хуулийг 20... оны .... дугаар сарын ....-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

ГАРЫН ҮСЭГ

ТӨСӨӨЛ